

INSTYTUT
TURYSTYKI

MACIEJ DRZEWIECKI

**WARUNKI
WYPOCZYNKU
WE WSIACH
LETNISKOWYCH**

MACIEJ DRZEWIECKI

**WARUNKI
WYPOCZYNKU
WE WSIACH
LETNISKOWYCH**

379.8 (438-22)

Warszawa 1986

INSTYTUT TURYSTYKI

KOLEGIUM REDAKCYJNE WYDAWNICTW INSTYTUTU TURYSTYKI

Krzysztof Antoniak, Julian Bystrzanowski, Andrzej Jagusiewicz
/wiceprzewodniczący/, Krzysztof Łopaciński /przewodniczący/,
Barbara Mikołajewska /sekretarz/, Krzysztof Przecławski,
Romana Przybyszowska-Gudelis, Jacek Pustola, Teresa Skalska,
Ryszard Szczeciński, Ryszard Walicki, Stanisław Wawrzyniak

Redaktor: Barbara Mikołajewska

5853

Instytut Turystyki, ul. Merliniego 9a, 02-511 Warszawa
tel. 44-12-61, 44-12-63
Spółdzielnia Rzemieślnicza "PERFEKT" PIASTÓW P-37 nakład 300
format B-5, Cena 150 zł

SPIS TREŚCI

1. WPROWADZENIE

- 1.1. Informacje formalne 5
- 1.2. Zakres badań nie uspołecznionej gospodarki tury-
stycznej na terenach wiejskich na tle syntezy
stanu badań w Polsce 7
- 1.3. Materiały badawcze - pozyskanie, opracowanie,
charakterystyka i ocena 9

2. CHARAKTERYSTYKA BADANYCH WSI LETNISKOWYCH

- 2.1. Wybór wsi do badań 14
- 2.2. Charakterystyka wsi na podstawie wywiadów z
przedstawicielami środowiska lokalnego i ankiet
realizatorów badań 18

3. WARUNKI WYPOCZYNKU WE WSIACH LETNISKOWYCH W OPINIACH WZASOWIÓZÓW

- 3.1. Charakterystyka gospodarstw domowych wczasowiczów
przebywających w kwaterach prywatnych 28
- 3.2. Charakterystyka gospodarstw domowych wczasowiczów
przebywających w zorganizowanych ośrodkach
wczasowych 34
- 3.3. Miejsce zamieszkania wczasowiczów przebywających
w kwaterach prywatnych 38
- 3.4. Charakter i wyposażenie budynków mieszkalnych
w których wynajmowano kwatery prywatne 43
- 3.5. Konstrukcja "pytań" ankiety dotyczących warunków
wypoczynku 44
- 3.6. Opinie wczasowiczów przebywających w kwaterach
prywatnych 47
 - 3.6.1. Pozytywne cechy wsi letniskowych 47
 - 3.6.2. Niepożądane cechy wsi letniskowych 53
 - 3.6.3. Preferowane cechy kwater prywatnych we
wsiach letniskowych 57
 - 3.6.4. Komentarz socjologiczny 60
 - 3.6.5. Ocena zmian w warunkach wypoczynku we
wsiach letniskowych w ostatnich kilku
latach
 - pogorszenie warunków wypoczynku 69
 - poprawa warunków wypoczynku 70

3.7. Opinie wczasowiczów z ośrodków zakładowych	71
4. KOSZTY POBYTU WE WSIACH LETNISKOWYCH	
4.1. Sposób realizacji założeń ankiety i wiarygodność uzyskanych odpowiedzi	74
4.2. Całkowity koszt pobytu wczasowego	76
4.3. Wysokość wydatków na noclegi	80
4.4. Wysokość wydatków na wyżywienie	82
4.5. Wysokość wydatków na rozrywkę	86
4.6. Wysokość wydatków na dojazd do wsi letniskowej .	87
4.7. Zróżnicowanie geograficzne kosztów pobytu	88
4.8. Wysokość dopłat z zakładowego funduszu społecznego	89
4.9. Wnioski	90
5. WARUNKI FUNKCJONOWANIA WSI LETNISKOWYCH	
5.1. Charakterystyka społeczno-ekonomiczna gospo- darstw domowych wynajmujących kwatery prywatne .	93
5.2. Warunki podejmowania działalności usługowej w opinii kwaterodawców	97
5.2.1. Warunki techniczno-ekonomiczne	98
5.2.2. Warunki ekonomiczno-organizacyjne	99
5.2.3. Warunki socjologiczne	101
5.2.4. Zestawienie statystyczne	102
5.2.5. Postulaty w sprawie warunków rozwoju kwater prywatnych	103
5.3. Postulaty w sprawie rozwoju minioampingów	107
5.4. Postulaty w sprawie rozwoju nie uspołecznionego handlu i gastronomii	108
6. WNIOSKI	112

1. WPROWADZENIE

1.1. Informacje formalne

Praca została wykonana na zlecenie Głównego Komitetu Turystyki jako jeden z etapów długofalowych badań nie uspołecznionej gospodarki turystycznej na terenach wiejskich, prowadzonych w Instytucie Turystyki. Jako cel badań uznano "określenie głównych problemów... zagospodarowania i funkcjonowania wsi letniskowych według stanu w 1982 r.", co miało posłużyć "do skonstruowania rozwiązań programowo-przestrzennych". W zamierzeniach autorskich praca miała być kontynuowana przez kolejne 2-3 lata i zakończyć się zbudowaniem modeli funkcjonalno-programowo-przestrzennych rozwoju rekreacji na terenach wiejskich w skali wsi i gminy^{1/}.

Prace te powinny być skorelowane ze studiami nad budową planu zagospodarowania turystycznego Polski i jego kolejnymi aktualizacjami metodą sprzężenia zwrotnego: czerpać z nich i wzbogacać je.

Powyższe informacje wyjaśniają w generalny sposób miejsce prezentowanego tu opracowania w programach badawczych Instytutu. Problematyka wsi letniskowych była przedmiotem

^{1/} W latach 1983 i 1984 prace nad modelami funkcjonalno-programowo-przestrzennymi w Instytucie Turystyki nie zostały podjęte.

kilku prac, zakończonych w latach 1978-1982^{2/}, ponadto zaś zrealizowano inne zadania badawcze^{3/} związane z wpływem turystyki na rozwój terenów wiejskich^{4/}. Prace te dotyczyły niektórych aspektów zagadnień ekonomicznych i finansowych, demograficznych, kulturowych, mieszkaniowych, informacji i reklamy oraz potencjału recepcyjnego. Całkowicie pominięto problematykę techniczną, przestrzenną, socjologiczną i środowiskową.

Jak wynika z powyższych skrótowych informacji, dotychczasowe badania, aczkolwiek przyniosły bardzo wiele cennego materiału, nie były ani skoordynowane, ani systematyczne.

2/ M. Drzewiecki "Przemiany wsi pomorskich pod wpływem turystyki", Instytut Turystyki Zespół w Bydgoszczy 1978, m-pis; publikacja: "Rola turystyki w rozwoju ekonomicznym wsi pomorskich, Warszawa, Instytut Turystyki 1980.

- M. Drzewiecki "Pozaplanistyczne /organizacyjne/ instrumenty stymulowania frekwencji i warunków wypoczynku we wsiach letniskowych", Instytut Turystyki Zespół w Bydgoszczy 1980, m-pis /obejmuje reklamę, informację, propagandę/.

- M. Drzewiecki i J. Pustoła "Znaczenie nie uspołecznionej bazy wypoczynkowej na terenach wiejskich w systemie obsługi rekreacji w Polsce", o.p.c. Instytut Turystyki, Zespół w Bydgoszczy 1982, m-pis /obejmuje zagadnienia finansowe i potencjału recepcyjnego/.

3/ A. Kołodziejczyk "Wpływ turystyki na ewolucję socjo-kulturową ludności górskiej regionu Zakopanego od 1900 roku do czasów najnowszych, Instytut Turystyki Oddział w Krakowie 1979, m-pis.

- M. Zörn "Przemiany społeczno-kulturowe w regionie pod wpływem turystyki /na przykładzie wsi położonych w masywie Śnieżnika/", Instytut Turystyki Warszawa 1977, m-pis /obejmuje program projektowanych badań i wstępne spostrzeżenia/.

- J. Bystrzanowski i J. Pustoła "Ocena przydatności bazy i programów turystycznych dla przyjazdowej turystyki zagranicznej do Polski", Instytut Turystyki Warszawa 1980, m-pis /obejmuje propozycje zagospodarowania wsi dla turystyki/.

4/ Por. M. Drzewiecki, Synteza badań prowadzonych w Instytucie Turystyki w latach 1974-79 w temacie 108-10 "Przemiany społeczno-kulturowo-ekonomiczne w regionach pod wpływem turystyki", Instytut Turystyki Zespół w Bydgoszczy 1980, m-pis.

1.2. Zakres badań nie uspołecznionej gospodarki turystycznej na terenach wiejskich na tle syntezy stanu badań w Polsce

Systematyczne i długofalowe badania nie uspołecznionej gospodarki turystycznej na terenach wiejskich - a tylko takie mogą dać oczekiwane rezultaty - w metodologicznie poprawnym ujęciu powinny obejmować studia empiryczne i prace projektowo-wdrożeniowe w następujących grupach problemowych:

- 1/ potrzeby wypoczynkowe ludności miejskiej, wskazane do zaspokajania na wsi,
- 2/ możliwości i uwarunkowania rozwoju gospodarki turystycznej na wsi,
- 3/ rozwiązania modelowe i wdrożeniowe,
- 4/ weryfikacja wyników i podjęcie kolejnego cyklu prac /wobec zmienionych w ostatnim okresie warunków społeczno-ekonomicznych i stanu zagospodarowania kraju/.

W każdej z tych grup przedmiotem badań powinny być uogólnienia teoretyczne, prace wdrożeniowe i prognozy prowadzone w aspektach:

- a/ społecznych i psychologicznych,
- b/ ekonomicznych, organizacyjnych i administracyjno-prawnych,
- c/ technicznych i przestrzennych,
- d/ środowiskowych.

W dotychczasowych pracach wykonanych w Instytucie Turystyki i innych placówkach naukowych /głównie Instytut Kształtowania Środowiska, Uniwersytet Jagielloński, Politechnika Krakowska i AWF w Krakowie/ zajmowano się zwłaszcza aspektami ekonomicznymi i technicznymi, w niewielkiej części społecznymi^{5/}. W rezultacie określono główne czynniki zmian wsi pod

5/ Przegląd badań do połowy lat siedemdziesiątych zawiera praca M. Drzewieckiego: "Wpływ turystyki na niektóre parametry poziomu społeczno-ekonomicznego wsi w rejonie Borów Tucholskich" i artykuł T. Jarowieckiej w opracowaniu pt. "Turystyka w woj. nowosądeckim", zaś do roku 1981 praca M. Drzewieckiego "Znaczenie nie uspołecznionej bazy wypoczynkowej na terenach wiejskich w systemie obsługi rekreacji w Polsce" - op.cit.

wpływem turystyki i dokonano oceny ich znaczenia dla rozwoju wsi; przeprowadzono analizę terenów o pewnym potencjale recepcyjnym, możliwym do uruchomienia w najbliższych latach; zbudowano werbalne modele przestrzenne wsi letniskowych, skonstruowane, co jest ich poważnym błędem, bez badań struktury przestrzennej; określono niektóre potrzeby wsi letniskowych w zakresie wyposażenia usługowego oraz pewne parametry budynków pensjonatowych i budynków mieszkalnych służących celom wczasowym; przedstawiono ciekawe propozycje kształtowania krajobrazu i strefowego zainwestowania turystycznego terenów wiejskich.

Do podstawowych braków przeprowadzonych dotąd badań należały:

- 1/ niedostatek wiedzy o preferencjach potencjalnych wczasowiczów we wsiach letniskowych,
- 2/ nierozpoznanie problemów zatrudnienia w usługach dla turystów i wczasowiczów,
- 3/ nieznanomość procesów i prawidłowości w zakresie struktur przestrzennych,
- 4/ prawie zupełny brak wiarygodnej statystyki.

Nie wyczerpuje to wszystkich nie rozpoznanych aspektów wyszczególnionych w pkt a-d, wskazuje jednak te problemy, których rozwiązanie umożliwiłoby przejście do etapu prac wdrożeniowych i konstruowania prognoz.

Prezentowana praca ma na celu wypełnienie luk w wiedzy empirycznej w zakresie preferencji wczasowiczów oraz ekonomicznych warunków działania nie uspołecznionej gospodarki turystycznej. Ponadto ma zobrazować rzeczywisty stan rzeczy, jaki istniał w sezonie 1982.

1.3. Materiały badawcze - pozyskanie, opracowanie, charakterystyka i ocena

Materiały badawcze stanowią ankiety i wywiady zrealizowane w sierpniu 1982 roku w 17 wsiach letniskowych - wyznaczonych metodą typologiczną /por. rozdz. 2.1./ na terenie całego kraju. Zebranie materiału powierzono kilkunastoosobowemu zespołowi ankietatorów z Instytutu Turystyki /w dwu przypadkach ankietatorami były osoby spoza Instytutu/^{6/} odpowiednio przeszkolonych i poinstruowanych o szczególnie istotnych niebezpieczeństwach i sposobach uniknięcia błędów w realizacji badania. Ankietarzy byli podzieleni na zespoły 2-, 4-osobowe i każdy z nich opracowywał 1-3 wsi. Osoby ankietowane - dla uproszczenia wywodu nazywane - w dalszym ciągu tekstu respondentami - udzielały odpowiedzi wyłącznie za pośrednictwem ankietera.

Dla każdej wsi komplet ankiet obejmował zestawy:

- 1/ ankiet wczasowiczów przebywających w kwaterach prywatnych,
- 2/ ankiet wczasowiczów przebywających w ośrodkach wczasowych zlokalizowanych we wsi letniskowej,
- 3/ ankiet kwaterodawców,
- 4/ kart obiektów usługowych /wraz z wywiadami z właścicielami/,
- 5/ wywiadów z przedstawicielami środowiska lokalnego /głównie naczelnikami gmin/,
- 6/ ankiety realizatora badań, dodatkowo - dla wsi o większym ruchu wczasowym,
- 7/ **kart rozkładu przestrzennego ruchu.**

6/ W skład zespołu ankietatorów wchodził: a/ pracownicy Instytutu Turystyki: mgr R. Bednarski, mgr E. Misiak-Bremer, mgr M. Byczewska, mgr M. Chakowski, mgr P. Cieślak, mgr K. Gruszczyńska, mgr J. Kamieniecka, dr M. Drzewiecki, J. Jarosz, mgr J. Pronobis, mgr M. Zawistowski, b/ osoby z zewnątrz: M. Krasucki /AWF Kraków/, K. Łożykowska.

Sposób wyboru wsi do badań przedstawiono w rozdziale 2.1. Wybór gospodarstw domowych wczasowiczów i kwaterodawców dokonywany był losowo, bezpośrednio w trakcie prac terenowych. Polegał on na tym, że wywiady przeprowadzano z tymi osobami, które bądź zastało w domu, bądź napotkano na plaży, spacerze, ewentualnie w stołówce. Tego rodzaju technikę zastosowano z konieczności, wobec braku spisów, które mogłyby służyć jako operaty losowania, a także z powodu minimalnego natężenia ruchu letniskowego.

Ogółem odbyły się 453 rozmowy i wywiady, przy czym dla każdej z nich wypełniono odpowiedni druk ankietowy, tak więc przeprowadzono:

- 173 rozmowy z wczasowiczami w kwaterach prywatnych,
- 99 rozmów z wczasowiczami w ośrodkach wypoczynkowych,
- 125 rozmów z kwaterodawcami,
- 24 wywiady z właścicielami obiektów usługowych,
- 32 wywiady z przedstawicielami środowiska lokalnego.

Opracowanie materiału badawczego polegało w pierwszej fazie na weryfikacji ankiet oraz przeprowadzeniu kategoryzacji badanych przedmiotów i zjawisk, w drugiej zaś fazie na analizie merytorycznej. Wyniki fazy drugiej są przedstawione w rozdziałach 3-6, w niniejszym zaś punkcie omówiona zostanie faza pierwsza. Szczegóły podano także w rozdziałach 3.1. i 4.1.

Weryfikacja ankiet polegała na sprawdzeniu pełności odpowiedzi, wewnętrznej zgodności danych oraz ich wiarygodności. W wyniku weryfikacji dość znaczna liczba ankiet została odrzucona, głównie z powodu nierzetelności wypełnienia. W poszczególnych zestawach liczba ankiet odrzuconych była różna, generalnie jednak kształtowała się na poziomie kilkunastu procent pierwotnej liczby. W nielicznych przypadkach, na podstawie danych zawartych w całej ankiecie, uzupełniano te odpowiedzi, które w oczywisty sposób wynikały z innych.

Opracowanie materiału badawczego - kategoryzacja zjawisk i przedmiotów badania

Wszystkie rodziny wczasowiczów i kwaterodawców sklasyfikowano jednolicie według poziomu dochodów, pozycji społeczno-zawodowej i sytuacji rodzinnej, dokonując przeliczeń i zestawień tabelarycznych^{7/} według wydzielonych grup.

1. Przedziały poziomu dochodów ustalono na podstawie wykresu liczebności w miejscach, w których występowały wyraźniejsze skoki. Po doprowadzeniu do najbliższych okrągłych wartości ustalano je następująco:

- do 4 tys. zł na 1 członka rodziny
- 4-8 tys. zł - " -
- powyżej 8 tys. zł - " -

2. Pozycję społeczno-zawodową respondentów ustalono na podstawie zawodu i stanowiska w zawodzie według następującego klucza:^{8/}

- grupa "inteligentka" - pracownicy z wyższym wykształceniem /lekarz, inżynier, ekonomista, nauczyciel itp./ lub na wyższych, samodzielnych stanowiskach /np. dyrektor, główny księgowy, oficer WP, naczelnik/,

- grupa "podstawowa" - średni dozór techniczny, pracownicy umysłowi, średnio kwalifikowani /np. pielęgniarka, księgowa/ oraz robotnicy średnio kwalifikowani /np. mechanik, monter, taksówkarz/,

- grupa "nisko kwalifikowana" - pracownicy fizyczni i umysłowi nisko kwalifikowani /robotnicy, sprzedawcy, listonosze, urzędnicy nie podający stanowiska itd./,

- grupa "chłopska" /rolnicy indywidualni/ - w trakcie analizy dołączono ją do "nisko kwalifikowanej" z uwagi na minimalną liczebność.

7/ W opracowaniu technicznym materiału badawczego brała udział współpracownicy z Instytutu Turystyki: mgr Maria Dombrowicz, Barbara Szmyt i dr Antoni Zwoliński, za co składam Im serdeczne podziękowanie.

8/ Lista zawodów i stanowisk przygotowana dla ankietowanych zawierała znacznie więcej pozycji niż podano wyżej.

Pozycję społeczno-zawodową rodziny określono według pozycji głowy rodziny.

3. Sytuację rodzinną respondentów ustalono według następującego klucza:

- rodziny "rozbudowane" - rodzice + 2 i więcej dzieci lub matki, ewentualnie dziadkowie z 2 i więcej dzieci,
- rodziny "niepełne" - młode małżeństwa bezdzietne lub z 1 dzieckiem, ewentualnie matki lub babcie z jednym dzieckiem,
- osoby "samotne" - emeryci, małżeństwa bezdzietne w wieku emerytalnym.

4. Miejsce zamieszkania wczasowiczów podzielono na trzy grupy:

- miasta powyżej 50 tys. mieszkańców,
- miasta od 5-50 tys. mieszkańców,
- miasta poniżej 5 tys. mieszkańców i wsie.

5. Budynki sklasyfikowano następująco: ^{9/}

- pełnostandardowy, nowoczesny dom jednorodzinny /łazienka, w.c., o.o./,
 - niepełnostandardowy dom jednorodzinny /nowy, tj. zbudowany po 1956 r./,
 - dom wiejski lub małomiasteczkowy, ew. zmodernizowana chata chłopska /brak łazienki, o.o. i w.c./,
 - tradycyjna chata chłopska /ubikacja sucha, ew. wodociąg/,
 - dom substandardowy /brak wszelkich urządzeń/.
6. Wyposażenie mieszkań:
- bardzo dobre: obecność 2 lub więcej elementów luksusowych: telefon, umeblowanie bardzo dobre, samochód oraz innych elementów wyposażenia,
 - przeciętne,
 - substandardowe /tylko 2-3 elementy wyposażenia/.

9/ Do klasyfikacji budynków mieszkalnych zastosowano identyczne kryteria jak w pracy M. Drzewieckiego "Rola turystyki w rozwoju ekonomicznych wsi pomorskich", Warszawa Instytut Turystyki 1980 /por. tab. 35 str. 97/.

Ocena materiałów badawczych

Wyjątkowo niekorzystny okres realizacji badań /stan wojenny/ sprawił, że spotykano się z nieufnością i rezerwą, nie tylko w odniesieniu do ankietatorów, lecz głównie do potencjalnych wczasowiczów /"teraz nikt obcego do domu nie wpuszc". Wyraźnie odczuwalnym skutkiem sytuacji, która odbiła się niekorzystnie na realizacji badań, było zasadnicze obniżenie liczby ankiet i wywiadów, których zebrano kilkakrotnie mniej niż planowano. Tak kwaterodawców, jak i wczasowiczów trzeba było zmuszać do poszukiwań, przemieszczając się ze wsi do wsi, zamiast uzyskać większą liczbę wywiadów i ankiet w jednej wsi. Umożliwiłoby to charakterystykę regionalnego zróżnicowania zjawisk oraz porównanie oceny danej wsi dokonanej przez wczasowiczów z bardziej zobiektywizowaną oceną dokonaną przez realizatorów badań, a wreszcie wsi pomiędzy sobą. Jest to drugi niedostatek badania.

Powstaje zatem pytanie, czy niewielka liczebność próby /ogółem 453 rozmowy/ oraz zastosowana metoda wyboru wsi i gospodarstw domowych upoważnia do traktowania materiału badawczego jako reprezentatywnego dla całego kraju. Wydaje się, że o ile z punktu widzenia zgodności ze sprawozdawczością statystyczną można mieć zastrzeżenia i otrzymane z ankiet wielkości mogą się różnić od rzeczywistych o kilka - kilkanaście procent /ale chyba nie więcej!/, o tyle prawidłowości i relacje wielkościowe merytorycznie są prawdziwe. Wiarygodność oraz pełność materiałów uzyskanych po odrzuceniu ankiet wypełnionych nierzetelnie oraz zaniechanu wywiadów z osobami niechętnymi, należy ocenić dość wysoko /por. rozdz. 3.5. i 4.2./. Za przyjęciem takiego wniosku przemawia głównie logika wyników. Materiały były zbierane przez ludzi o różnym wykształceniu i różnych cechach osobowościowych i w różnych rejonach kraju. Jeżeli mimo to wyniki są w dużym stopniu zbieżne, można przyjąć, że odzwierciedlają dobrze rzeczywistość turystyczną Polski 1982 roku.

2. CHARAKTERYSTYKA BADANYCH WSI LETNISKOWYCH

2.1. Wybór wsi do badań

W sezonie 1982 ruch turystyczny podlegał ograniczeniom stanu wojennego wprowadzonego w życie 13 grudnia 1981 roku. W momencie podejmowania wstępnych rozpoznań co do wyboru wsi letniskowych, mających stanowić przedmiot badań, nie były znane możliwości realizacji wypoczynku letniego w nadchodzącym sezonie. Wprowadzano wówczas reformę gospodarczą w wojewódzkich przedsiębiorstwach turystycznych, które w znacznej części wycofywały się z organizowania wsi letniskowych. Obowiązywały ograniczenia poruszania się, zwłaszcza w pasie przygranicznym /konieczne uzyskiwanie zezwolenia MO na każdorazowy wyjazd/. W takich warunkach próba rozpoznania, jakie wsie letniskowe będą prowadzić wynajem kwater prywatnych w sezonie 1982, przeprowadzona przy pomocy wydziałów kultury fizycznej i turystyki urzędów wojewódzkich na życzenie GKT - zawiodła całkowicie.

Informacje nadesłane przez wydziały w ciągu maja, czerwca i lipca 1982 r., po konfrontacji z różnymi materiałami będącymi w posiadaniu Instytutu oraz z rzeczywistością w terenie, okazały się nieprawdziwe, a w najlepszym wypadku zupełnie nieaktualne. W związku z tym w trakcie prac terenowych zachodziła konieczność korekty listy wsi wytypowanych do badań na podstawie rozeznania kameralnego. Najważniejszą przyczyną korekt był wielokrotnie występujący całkowity brak wczasowiczów w wytypowanej wsi.

Metoda wyboru opiera się na założeniu, aby były reprezentowane możliwie różne typy wsi, we wszystkich strefach geograficznych.

Wstępna klasyfikacja wsi letniskowych

Położenie wsi w regionie	Charakter			
	wsie o małym zaludnieniu /do 300 mk/ i słabym zainwestowaniu usługowym /do 3-4 punktów/		wsie o średnim zaludnieniu /oś 300-600 mk/ i niezłym wyposażeniu usługowym /kilka punktów, w tym gastronomia/	
	niski stopień rozwoju funkcji letniskowej	średni stopień funkcji letniskowej	niski stopień rozwoju funkcji letniskowej	wysoki stopień rozwoju funkcji letniskowej
I W rejonach słabiej rozwiniętych gospodarczo a/ oddalone od lokalnych rynków pracy	1. Jabłonka gm. Nidzica, woj. olsztyńskie		3. KOSEWO gm. Mrągowo woj. olsztyńskie	
b/ zbliżone do lokalnych rynków pracy				7. OSTROWO gm. Władysławowo, woj. gdańskie
II W rejonach lepiej rozwiniętych gospodarczo				

mk = mieszkańców

Tabela 1

wybranych do badań

gospodarczy wsi		
wsie duże /ca 600 mk. i więcej/, przeważnie gminne, o dobrym i b.dobrym wyposażeniu usługowym		
niski stopień rozwoju funkcji letniskowej	średni stopień rozwoju funkcji letniskowej	wysoki stopień rozwoju funkcji letniskowej
4. <u>LUTOWISKA</u> gm. Lutowiska, woj. krośniewskie	5. <u>SPYCHOWO</u> gm. Świętajno woj. olsztyńskie 6. <u>WIELE</u> gm. Karsin, woj. gdańskie	
	8. <u>RYTEL</u> gm. Czersk, woj. bydgoskie 9. <u>KRUKLANKI</u> gm. Krukłanki, woj. suwalskie 10. <u>WILKASY</u> gm. Giżycko, woj. suwalskie 11. <u>KRASNOBRÓD</u> gm. Krasnobród, woj. zamajskie 12. <u>POLAŃCZYK</u> gm. Solina, woj. krośniewskie 13. <u>LUBOWO</u> gm. Silnowo, woj. koszalińskie	14. <u>KASINKA MAŁA</u> gm. Mszana Dol., woj. nowosądeckie 15. <u>WITÓW</u> gm. tatrzańska, woj. nowosądeckie 16. <u>ZĄB</u> gm. tatrzańska, woj. nowosądeckie
		17. <u>POMIECHÓWEK</u> gm. Pomiechówek, woj. warszawskie

Realizując takie założenie przeprowadzono wstępną klasyfikację kilkuset istniejących do 1981 r. wsi letniskowych na podstawie danych nadesłanych przez wiele wydziałów krt, materiałów statystycznych oraz kartograficznych. Materiał ten nie jest jednak pełny i wyniki klasyfikacji nie są tu przedstawione.

Głównym kryterium klasyfikacyjnym był charakter gospodarczy wsi, mierzony liczbą ludności i stopniem wyposażenia usługowego. Decyduje ono o standardzie "technicznym" wypożyczku, m.in. możliwości wyżywienia i zakupów; mówi też o poziomie urbanizacji i zachowaniu walorów naturalnych.

Pomocniczy charakter mają kryteria położenia w rejonach słabo lub dobrze rozwiniętych, przy czym w tych pierwszych ważna jest również dostępność /odległość i możliwości komunikacyjne/ do lokalnych rynków pracy. Czynniki te wpływając na możliwości zarobkowe ludności miejscowej mają poważne znaczenie dla wielkości potencjału recepcyjnego, motywują bowiem materialnie mieszkańców wsi. Wpływają także na wielkość bazy noclegowej w kwaterach prywatnych poprzez silniejszy lub słabszy nacisk na wynajmowanie mieszkań przez osoby dojeżdżające do pracy.^{10/}

Kryteria powyższe uszczegółowione liczbowo podano w główce tabeli 1. Trzeba zwrócić uwagę, że nie zawsze występowało tak ścisłe sprzężenie liczby ludności z liczbą punktów usługowych, jak to założono w tabeli 1. Rzeczywiste wartości dla poszczególnych wsi podaje tabela 2.

^{10/} Oddziaływanie różnych czynników ekonomicznych i technicznych na wielkość potencjału recepcyjnego omówiono w pracy autora: "Znaczenie nie uspołecznionej bazy...", op. cit., s. 94-138.

2.2. Charakterystyka wsi na podstawie wywiadów z przedstawicielami środowiska lokalnego i ankiet realizatorów badań^{11/}

Uwagi na temat wartości analizowanych materiałów

Wywiady z przedstawicielami środowiska lokalnego przeprowadzane były przez realizatorów badań. W każdej miejscowości przeprowadzono kilka wywiadów przez tę samą osobę bądź też przez osoby różne. Udzielającymi wywiadów byli: sołtysi, przedstawiciele władz gminnych /naczelnicy, referenci/, kierownicy obiektów turystycznych i inne zainteresowane osoby.

Stopień wypełniania ankiet był różny, od prawie kompletnego wyczerpania wszystkich punktów do informacji jedynie na niektóre pytania. Zależało to zarówno od kompetencji udzielającego wywiadu, jak i od jego nastawienia do sprawy, a niekiedy również od rzetelności ankietera.

W sumie fakt, że ankiet było z reguły kilka, pozwolił na w miarę wiarygodne uzyskanie informacji. Jednym z najważniejszych, a zarazem najgorzej zrealizowanych punktów ankiety była liczba wypoczywających we wsi wczasowiczów. Dotyczyło to zarówno korzystających z kwater prywatnych, jak i z innych turystycznych obiektów noclegowych. Ewidencja korzystających z kwater była niepełna dlatego, że wielu kwaterodawców nie rejestrowało kwater i udzielało noclegów bezpośrednio zainteresowanym bez pośrednictwa biur podróży. Dotyczyło to zwłaszcza miejscowości o dużym zapotrzebowaniu na kwatery /Pomiechówek, Kasinka Mała/. Pozostałe dane statystyczne były również niepełne i ograniczały się najczęściej do liczby ludności /często określanej szacunkowo/ oraz rzadziej do liczby budynków i izb.

^{11/} Autorem podrozdziału /wraz z tabelą/ jest dr Stefan Iwicki.

Ankiety realizatorów badań wypełnione były szczególnie oraz dość często z „szerokim i wnikliwym komentarzem, wykraczającym poza ramy formularza ankiety. Stanowią one cenne uzupełnienie wywiadów z przedstawicielami środowiska lokalnego, w których szereg pytań szczegółowych z różnych względów pozostawało bez odpowiedzi.

Charakterystyka wsi

Badaniami objęto 17 wsi położonych we wszystkich strefach geograficznych Polski. Najliczniej reprezentowane były wsie położone na pojezierzach /9 wsi/ oraz w górach /5 wsi/. Strefy: nadmorska, nizinna i wyżyna reprezentowane były przez jedną wieś.

Najważniejsze informacje o wsiach zawarte w wywiadach z przedstawicielami środowiska lokalnego oraz w ankietach realizatorów badań zestawiono w tabeli 2 pt. "Zestawienie podstawowych informacji o badanych wsiach letniskowych".

Z uzyskanych materiałów wynika, że największym zainteresowaniem zwolenników kwater prywatnych cieszyły się duże wsie położone w pobliżu aglomeracji miejskich /Poniechówek, Kasinka Mała/ lub też mniejsze i bardziej oddalone, lecz o dużych walorach wypoczynkowych /np. nadmorskie Ostrowo/.

Istotnym elementem wpływającym na wielkość ruchu turystycznego opartego na kwaterach prywatnych jest tradycja letniskowa wsi i związany z nią dość wysoki standard budownictwa /ukierunkowany na obsługę turystów/. Dotyczy to przede wszystkim wspomnianych wyżej Poniechówka i Kasinki Małej.

W ogóle odnosi się wrażenie, że funkcja letniskowa badanych wsi ściśle jest związana z ich rozwojem ekonomicznym oraz wyższą kulturą gospodarowania i obsługi. Widać to wyraźnie na przykładzie wsi z rejonów pojeziernych, gdzie największym zainteresowaniem cieszą się duże wsie pomorskie Wiele i Rytel oraz posiadające charakter podmiejski Wilkasy. W pozostałych wsiach położonych w strefie pojezierniej zainteresowanie wynajmem kwater prywatnych jest niewielkie.

Generalnie zauważa się regres w rozwoju funkcji letniskowej badanych wsi. Wskazują na to m.in. znaczne dysproporcje pomiędzy możliwościami recepcyjnymi wsi /teoretyczna liczba miejsc w kwaterach według "ankiety"/ a faktyczną liczbą kwater zajętych przez wczasowiczów. Dotyczy to zwłaszcza wsi położonych na pojezierzach oraz w Polsce południowo-wschodniej.

Badane wsie nie mają najczęściej charakteru czysto rolniczego. Niezależnie od pełnionej niekiedy funkcji administracyjnej /siedziba gminy/, pełnią funkcje handlowe, obsługi rolnictwa itp.

Położenie większości wsi w sąsiedztwie dużych kompleksów leśnych a często również nad wodami, sprawia, że znaczna część ich mieszkańców zatrudniona jest w gospodarce leśnej lub w rybołówstwie śródlądowym. Znaczny odsetek mieszkańców badanych wsi letniskowych pracuje również w innych sąsiednich miejscowościach - przeważnie miastach. W zależności od warunków lokalnych i położenia w stosunku do rynków pracy, udział dojeżdżających do pracy dochodzi nawet do 50%.

Wyposażenie usługowe badanych wsi jest na ogół niezłe. Wynika to głównie z ich wielkości i pełnionej funkcji w regionie, a tylko niewielki związek ma z funkcją wsi letniskowej. Z pełnieniem tej funkcji związany jest przede wszystkim zwiększony zakres usług żywieniowych oraz rekreacyjnych /kąpieliska, plaże/.

Fakty te potwierdzają generalny wniosek, że związek rozwoju ekonomicznego wsi z pełnieniem funkcji letniskowych jest różny w poszczególnych wsiach.

W małych wsiach, zwłaszcza o dużych walorach wypoczynkowych, rozwój ruchu letniskowego wyzwala rozwój ekonomiczny, wyrażający się szczególnie modernizacją zasobów mieszkaniowych. We wsiach większych, które przeważają w badanym zbiorze, rozwój ekonomiczny tylko w niewielkim zakresie jest związany z pełnieniem funkcji letniskowej, raczej jest to proces odwrotny: poziom gospodarczy wsi /przy występowaniu co najmniej przeciętnych walorów wypoczynkowych/ przyczynia się do rozwoju funkcji letniskowej.

Uprzedzając wyniki badań, warto krótko scharakteryzować niektóre badane wsie z punktu widzenia cech, które ujawniły się jako istotne dla oceny warunków wypoczynku.

Witów reprezentuje typową tradycyjną wieś góralską o regionalnej architekturze i niskim stopniu rozwoju usług i nowego budownictwa,

Kasinka Mała jest silnie przebudowaną /50% nowego budownictwa/, dużą wsią góralską o cechach niedoinwestowania usługowego,

Krasnobród i Wilkasy są dość zaniedbanymi pod względem standardu budownictwa, dużymi miejscowościami wielofunkcyjnymi, o bardzo dobrym wyposażeniu usługowym i ekspansji obiektów przemysłowo-magazynowych,

Kruklanki, Kosewo, Spychowo i Jabłonka - to dość podobne pod względem charakteru budownictwa, typowe wsie mazurskie o dobrze utrzymanej, przedwojennej i starszej zabudowie, nieznacznym zainwestowaniu usługowym i ładnym położeniu, różniące się wielkością /Jabłonka to najmniejsza obok Pila z badanych wsi/,

Rytel, Wiele i Lubowo to dobrze zagospodarowane duże wsie pomorskie o charakterze fizjonomicznym miasteczek, nowej zabudowie i dobrym wyposażeniu usługowym.

Pile jest malutką, nadjezierną wioską o tradycyjnej zabudowie, braku usług, komunikacji i hałasu.

Ostrowo, położone w ciągu nadmorskich miejscowości wczasowych /formalnie stanowi część miasta Władysławowa - razem z Karwią i Jastrzębią Górą/, jest wsią, która szybko zmienia swój charakter z rolniczej na miejscowość wczasową,

Pomiechówek, niegdyś znana i popularna podwarszawska miejscowość letniskowa obecnie w zakresie szczątkowym pełni funkcję letniskową, która ustępuje miejsca roli mieszkaniowej /domy jednorodzinne i "drugie domy"/.

Zestawienie podstawowych informacji o

Lp	Strefa geograficzna Nazwa wsi	Gmina	Województwo	Rejon turystyczny	Liczba ludności	Wypożyczenie usługowe
1	2	3	4	5	6	7
1	<u>NADMORSKA</u> Ostrowo	Władysławowo	gdańskie	Pobrzeże Kaszubskie	ok. 400	słabe / 1 sklep + kilka obiektów gastronomicznych /
2	<u>POJEZDZIERZA</u> Kruklanki	Kruklanki	suwalskie	Wielkie Jeziora Mazurskie	705	dobra
3	Wilkasy	Giżycko	-"-	Wielkie Jeziora Mazurskie	990	dobrze / w sezonie niewystarczająca sieć handlowa /
4	Kosowo	Młynowo	olsztyńskie	-"-	448	słabe / kilka obiektów usługowych zlikwidowanych /
5	Spychowo	Świątajno	-"-	-"-	1082	przeciętne / brak kawiarni, klubu / restauracja nie przystosowana dla turystów
6	Jabłonka	Nidzica	-"-	Pojezierze Olsztyńskie	162	słabe / brak usług rzemieślniczych, kiosku "Ruch" /

Tabela 2

badanych wsiach letniskowych

Charakter gospodar- czy wsi	Cechy turystyczne			Inne informa- cje
	walory	liczba wczas- owiczów w 1982 r.	inne zain- westowanie turystycz- ne	
8	9	10	11	12
wieś robotniczo-chłop- ska, słabo zurbanizo- wana	duże /morze, lasy, łą- ki, rzeka/	ok. 600 /w kwa- terach + 100 w ośrodk- kach	obiekty gastrono- miczne wystarcza- jące	plaża nie za- gospoda- rowana
wieś rolniczo-usługo- wa. Część rolników dwuzawodowa	duże /jezioro, rzeka/	40 kwa- tery 140 oś- rodek wczas.	stołówka i punkt ga- stron. Po- zostałe tylko w ośr. zamk- niętym	Zanieczy- szczenie rzeki i jeziora ściekami
wieś przemysłowo-us- ługowo-rolnicza. Du- że zakłady przemysło- we na miejscu i w Giżyoku	Przecięt- ne	ok. 1000 /kwate- tery ok. 150/	3 restaura- cje, usługi kulturalne w Giżyoku /komunika- cja miej- ska, plaża nieczynna	walory obniżone na sku- tek za- nieczysz- czenie jeziora i rozwoju przemys- łu
wieś rolnicza z dużym udziałem wyjeżdżają- cych do pracy	duże /czy- ste jezio- ra, łąki, las/	ok. 30 kwatery, pole biwak.	Plaża nie- zagospoda- rowana	-
wieś usługowo-rolni- nicza. Przeważa za- trudnienie pozarolni- cze /w gospod. leśnej i poza Spychowem/	duże /czy- ste jezio- ra, rzeka, lasy/	ok. 500 w kwa- terach 50 sta- nie wod. PTTK ośr. w wczas. + obozy ZHP i kolonie	urządzenia przywodne zdewasto- wane	Regres w rozwoju funkcji letnisko- wej /dużo kwater niewyko- rzysta- nych - ok. 150 miejsc/
wieś rolniczo-usługo- wa /dużo drobnych rolników pracuje w gosp. leśnej/	duże /jezioro, lasy/	ok. 120 /głów- nie dom- ki let- niskowe	Plaża nie zagospoda- rowana	-

1	2	3	4	5	6	7
7	Wiele	Karsin	gdańskie	Pojezierze Kaszubskie	1040	dobre /brak niektórych usług rzemieślniczych
8	Rytel	Czersk	bydgoskie	Bory Tucholskie	2042	bardzo dobre /bar, kawiarnia, Dom Kultury, biblioteka, sklepy, poczta, ośrodek zdrowia/
9	Łubowo	Silnowo	koszalińskie	Pojez. Drawskie	1096	b. dobre /sklepy, rest., ośr. zdrowia, apteka, MO/
10	Pile	-"-	-"-	-"-	ok. 150	złe /tylko PSP/
11	NIZINY ŚRODKOWOPOLSKIE			Strefa podmiejska W-wy	ok. 3000	dobre /brak usług rozrywkowych/
	Pomlechowek	Pomlechowek	stołeczne			
12	WYZYNY Krasnobród	Krasnobród	zamojskie	Roztocze	1864	bardzo dobre /brak niektórych usług specjalist./

8	9	10	11	12
wieś rolniczo-usługowa z dość dużym udziałem zatrudnionych poza rolnictwem	Duże /jezioro, lasy/	ok. 1300 /200 w kwaterach, 700 ośr. wczas. 400 kolonie	plaża /zaniedbana/ kąpielisko ścieżka zdrowia	wieś zaniedbana, mało zainteresowanie władz gminnych
wieś rolniczo-usługowa z dużym udziałem zatrudnienia poza rolnictwem /tartak, hodowla pstrąga, leśnictwo/	duże /Brda i Wielki Kanał Bydgoski oraz lasy	190 /80 w kwaterach + ośr. wczas. kolonij.	kąpielisko plac zabaw dla dzieci	wysoka ocena wsi i warunków wypoczynku przez wypoczywających
wieś usługowo-rolnicza z funkcją produkcyjną	duża /jeziora, lasy/	ok. 20 w kwaterach	kąpielisko z plażą i pomostami oraz wypoczywał. sprzętu pływ.	dawna wieś letniskowa /potencjalnie 300 m.n obecnie sporadycznie/
wieś rolnicza - tradycyjna - niezurbanizowana	przeciętne /jezioro, krajobraz/	ok. 20 w kwaterach + 30 w ośrodku	pomost	jezioro zanieczyszczone
wieś sypialnia dla zatrudnionych w Nowym Dworze, Legionowie i Warszawie	przeciętne /las, rzeka, zanieczyszcz./	ok. 2000 /brak ewidencji/	-	kwatery nie rejestrowane /stali goście/
wieś rolniczo-usługowa z dużym udziałem wyjeżdżających do pracy w innych miejscowościach	duże /zalew, lasy, góry/	ok. 1000 /80 w kwaterach 900 w sanatoriach i ośr. wczas.	prawie wyłącznie w obiekt. zamknięt.	brak usług dla turystów indywidualnych, likwidacja pól namiotowych

1	2	3	4	5	6	7
13	<u>GORY</u> Polańczyk	Solina	kroś- nień- skie	Bieszczady	510	przeciętne
14	Lutowiska	Lutowiska	kroś- nień- skie	Bieszczady	1500	dobrze /brak niektórych usług rze- mieślni- czych/
15	Kasinka Mała	Mszana Dolna	nowo- sądeckie	Beskid Wyspowy	ok. 2000	słabo /mało sklepów i usług wieś bardzo roz- legła/
16	Witów	Tatrzań- ska	-"-	Podhale		przeciętne
17	Ząb	-"-	-"-	-"-	1359	złe

8	9	10	11	12
wieś rolniczo-sanatoryjna z dużym udziałem wyjeżdżających do pracy w innych miejscowościach	duże /zalew, lasy, góry/	ok. 1000 /ok. 80 w kwaterach 900 w sanatoriach i ośr. wezas.	prawie wyłącznie w obiekt. zamknięt.	brak usług dla turystów indywidualnych likwidacja pól namiotowych
wieś rolniczo-usługowa, zdecydowana większość zatrudnionych w zakładach uspołeczniowanych /leśnictwo, PGR/	przecięte /las, góry/	ok. 30 /20 w kwaterach/	-	brak wód przydatnych do kąpieli
wieś rolnicza /ok. 50% wyjeżdża do pracy/	duże /rzeka, góry, las/	ok. 700 w kwaterach/	1 restauracja, kąpielisko niestrzeżone, plac zabaw	tylko część kw. rejestrowanych
wieś rolnicza	duże /rzeka, góry, las/	204 /w kwaterach wg zameldowań/	jadalnia, plaża	potrzeba utrzymania dotychczasowego charakteru wsi
wieś rolnicza /ok. 30% wyjeżdża do pracy/	duża /góry, potoki, las/	ok. 300 /w kwaterach/	stołówki prywatne	duże rezerwy w kwaterach i stołówkach prywatnych

3. WARUNKI WYPOCZYNKU WE WSIACH LETNISKOWYCH W OPINIACH WCZASOWICZÓW

3.1. Charakterystyka gospodarstw domowych ankietowanych wczasowiczów przebywających w kwaterach prywatnych

Podstawową grupę wczasowiczów tworzyły rodziny inteligentkie i podstawowe /średnio kwalifikowane/ zamieszkujące w dużych miastach /pow. 50 tys. mieszkańców/. Grupa ta liczyła 143 rodziny i obejmowała 83% zbadanej próby. W zakresie sytuacji rodzinnej wystąpiła dość równomierne zróżnicowanie i brak wyraźnej dominanty, aczkolwiek przeważały rodziny rozbudowane /61 rodzin tj. 47%.

Najbardziej uderzającymi cechami zbadanej próby wczasowiczów były: całkowity brak wczasowiczów z miejscowości liczących poniżej 5 tys. mieszkańców oraz minimalne uczestnictwo rodzin z grupy nisko kwalifikowanej i rodzin z miast małych /5-10 tys. mieszkańców/.

Właściwy pogląd na charakter uczestnictwa pewnych grup społeczeństwa w wypoczynku we wsiach letniskowych daje dopiero porównanie wyłonionych tu grup ze strukturą całego społeczeństwa polskiego. Brak odpowiednich danych uniemożliwia wprowadzić przeprowadzenie ścisłego porównania, jednakże w przybliżeniu jest ono możliwe i zostało przedstawione w tabeli 3.

Tabela 3

Struktura zamieszkania i wykształcenia ludności Polski
i wczasowiczów we wsiach letniskowych

Wyszczególnienie	Ludność Polski	Wczasowicze we wsiach letniskowych
1. Ludność zamieszkała w miastach poniżej 5 tys. mieszkańców	2,2%	-
5-50 - " -	22,9%	13,3%
pow. 50 - " -	37,0%	86,7%
we wsiach	40,9%	-
2. Ludność z wykształceniem wyższym	5,1%	45,1%
średnim	21,7%	50,3%
podstawowym i zasadniczym zawodowym	63,3%	4,6%

Pobyty we wsiach letniskowych jest więc atrakcyjną formą spędzenia wakacji letnich przede wszystkim dla rodzin z grupy inteligenckiej, które są reprezentowane blisko 10-krotnie częściej niż wynosi ich udział w ludności Polski i to prawie wyłącznie z dużych miast. Natomiast pracownicy z wykształceniem podstawowym i zasadniczym zawodowym reprezentowani są 14-krotnie rzadziej, niż wynosi ich udział w ludności kraju, co można uznać za relatywny brak tej grupy wśród wczasowiczów we wsiach letniskowych.

Ważną przesłanką określającą prawdopodobne przyczyny wyboru wczasów w kwaterach prywatnych we wsiach letniskowych jest wysokość dochodów przypadających na 1 członka rodziny. Okazuje się, że ankietowani wczasowicze pod względem dochodowym stanowią grupę bardzo zróżnicowaną, amplituda ich dochodów rodzinnych wynosi bowiem 60% i waha się pomiędzy 4.310,- zł, a 7.230,- zł na jednego członka rodziny.

Tabela 4

Charakterystyka ankietowanych rodzin wczasowiczów

Wyszczególnienie	Liczba rodzin				
	Rodziny ^x rozbudo- wane	Rodziny ^x niepeł- ne	Samotni ^x	Razem	
				l. bez- wzgl.	%
Miasta powyżej 50 tys. mieszk. a - razem	71	51	28	150	86,7
b - grupa inte- ligencka ^x	29	34	11	74	42,8
c - grupa pod- stawowa ^x	38	15	16	69	39,9
d - grupa nisko- kwalifiko- wana	4	2	1	7	4,0
Miasta 5-50 tys. mieszk. a - razem	10	8	5	23	13,3
b - grupa inte- ligencka	1	2	1	4	2,3
c - grupa pod- stawowa	8	6	4	18	10,4
d - grupa nisko- kwalifiko- wana	1	-	-	1	0,6
Miasta poniżej 5 tys. i wsie	-	-	-	-	-
Razem miasta i wsie b - grupa intelig.	30	36	12	78	45,1
c - grupa podst.	46	21	20	87	50,3
d - grupa nisko- kwalifikowana	5	2	1	8	4,6
Ogółem	81	59	33	173	100,0

x/ Wyjaśnienie na str. 11 i 12.

Średni dochód wyniósł 5.740,- zł i należy stwierdzić, że przeciętny wczasowiec we wsi letniskowej należał w świetle tych danych do osób gorzej sytuowanych. Można przypomnieć, że minimum socjalne dla studentów ustalono w roku przeprowadzania badań /1982/ na 8.000,- zł a przeciętna płaca miesięczna wynosiła w 1982 roku 11.138 zł, przy czym dochody na 1 członka rodziny były o kilkadziesiąt procent niższe od płacy i w 1982 roku oscylowały wokół 7.000,- zł /por. przypis 17 ze str. 95/.

Tabela 5

Średnie dochody na 1 członka rodziny wczasowiczów
we wsiach letniskowych wg kategorii klasyfikacyjnych
w złotych

Grupa	Rodziny rozbudo- wane	Rodziny niepeł- ne	Samotni	Średnio
Inteligentna	6.475,-	5.720,-	7.230,-	6.225,-
Podstawowa	5.120,-	5.270,-	6.520,-	5.482,-
Nisko kwalifikowana	4.310,-	x	x	x
przeciętnie	5.558,-	5.507,-	6.922,-	5.740,-

Przeważająca część ankietowanych wczasowiczów /71%/ uzyskiwała dochody w wysokości 4-8 tys. zł na 1 członka rodziny. Nie zaobserwowano, aby liczba posiadanych dzieci miała zasadniczy wpływ na kształtowanie się wysokości dochodów. W najniższej grupie dochodowej znalazło się 14 rodzin rozbudowanych i 11 niepełnych, w środkowej zaś /4-8 tys. zł na 1 członka rodziny/ było 61 rodzin rozbudowanych i 43 niepełne /tab. 6/.

Porównanie form pobytu we wsiach letniskowych w zależności od wysokości dochodów na 1 członka rodziny wskazuje, że niezależnie od wysokości dochodów 75% wczasowiczów /131 rodzin/ przebywa na wczasach z pełną odpłatnością /tab.7/.

Tabela 6

Charakterystyka ankietowanych rodzin wczasowiczów

/liczba rodzin/

Dochody na 1 członka rodziny /w tys.zł/	Grupa społeczno-zawodowa								l. bezwzgl.	%
	inteligencja				podstawowa + nisko kwalifikowana					
	r.rozb.	r.nie- pełne	samotni	RAZEM	r.rozb.	r.nie- pełne	samotni	RAZEM		
do 4	4	11	2	17	10	-	2	12	29	16,8
4-8	24	20	5	49	37	23	14	74	123	71,1
pow. 8	2	5	5	12	4	-	5	9	21	12,1
RAZEM	30	36	12	78	51	23	21	95	173	100,0

r. rozb. = rodziny rozbudowane

r.niepełne = rodziny niepełne

Tabela 7

Zależności formy pobytu od wysokości dochodów
/liczba rodzin/

Dochody miesięczne na 1 członka rodziny	Forma pobytu					Na czasach i obozach zorganizowa- nych w kwa- terach pry- watnych	
	w kwaterach prywatnych		u krewnych lub znajomych				
	za opłatą	za inną graty- fikacją	za opłatą	za inną graty- fikacją	bez opłaty		
do 4 tys. zł	20	-	1	2	3	3	29
4-8 tys. zł	91	14	3	2	3	10	123
pow. 8 tys. zł	16	-	-	-	-	5	21
RAZEM	127	14	4	4	6	18	173

Istotnym zatem czynnikiem, dla którego ankietowani wczasowicze wybierają pobyt we wsi letniskowej, oprócz preferowanych przez nich walorów wsi, omówionych w rozdziale 3.6. może być możliwość spędzania na wsi tradycyjnych 3- lub 4-tygodniowych wakacji całej rodziny z dziećmi. Pobytów kilkutygodniowych zanotowano 38, co stanowi 22% rodzin przebywających w badanych wsiach. Najwięcej ich wystąpiło w Witowie /14 razy/ oraz Kasince Małej /8 razy/ i Jabłonce /7 razy/.

Struktura rodzinna zbadanych respondentów wskazuje jednoznacznie, że wczasy na wsi letniskowej są bardziej atrakcyjne dla małżeństw z dwojgiem i więcej dzieci /29,5%/ oraz z jednym dzieckiem /25,5%/, obejmujących razem 55% zbadanych rodzin wczasowiczów.

3.2. Charakterystyka gospodarstw domowych wczasowiczów przebywających w zorganizowanych ośrodkach wczasowych /w stosunku do gospodarstw domowych wczasowiczów przebywających w kwaterach prywatnych/

Wczasowicze przebywający w zorganizowanych ośrodkach wczasowych zakładów pracy zlokalizowanych w tych samych wsiach, które były przedmiotem analiz, zostali również objęci badaniem w celu porównania ich opinii o tychże wioskach z opiniami wczasowiczów przebywających w kwaterach prywatnych. Przedmiotem dociekań były zwłaszcza różnice między warunkami wypoczynku w kwaterach prywatnych i w ośrodkach wypoczynkowych.

Struktura zbadanej grupy wczasowiczów znacznie się różni od grupy przebywającej w kwaterach prywatnych. Wśród rodzin przebywających w ośrodkach wczasowych dominują rodziny z grupy podstawowej /72%/, a więc jest ich o blisko 1/4 więcej niż tychże rodzin w kwaterach. Jest to całkowicie oczywista prawidłowość - potwierdzająca notabene wiary-

Tabela 8

Struktura rodzinna wczasowiczów we wsiach letniskowych

Typ rodziny	Liczba rodzin	
	wielkość bezwzgl.	odsetki
Młode małżeństwo z dzieckiem /2 + 1/	52	30,1
Młode małżeństwo z dwojgiem dzieci /2 + 2/	36	20,8
Małżeństwo z 2 dziećmi starszych /2 + 2/	6	3,5
Małżeństwo z 3 i więcej dziećmi /2 + 3 i więcej/	9	5,2
Młode małżeństwo bezdzietne /2 + 0/	23	13,3
Starsze małżeństwo bezdzietne /2 + 0/	26	15,0
Samotni	21	12,1
RAZEM	173	100,0

godność danych uzyskanych w badaniu - polegająca na tym, że wczasowicze w ośrodkach zakładowych uzyskują częściej pracownicy średnio i nisko kwalifikowani, stanowiący większość załogi, aczkolwiek skądinąd wiadomo, że mniej niż wynosi ich udział w strukturze zatrudnienia. Natomiast w kwaterach prywatnych przebywają, relatywnie licząc, prawie 10-krotnie częściej rodziny inteligenckie, które mają nieco utrudniony dostęp do wczasów zakładowych oraz - co ważniejsze - inne upodobania.

Odmienna jest również struktura dochodowa. Na wczasach zorganizowanych 68% rodzin ma dochody powyżej 4 tys. zł na 1 członka rodziny, podczas gdy w kwaterach prywatnych w tej grupie dochodowej znajduje się 83% wczasowiczów. Z najniższej grupy dochodowej /do 4 tys. zł na 1 członka rodziny/ na wczasach zorganizowanych znalazło się dwukrotnie więcej wczasowiczów niż w kwaterach prywatnych /17% wobec 32%/. Oznacza to, że mimo iż w obu formach pobytu we wsiach letniskowych przeważają rodziny ze średnich grup dochodowych, to jednak pobyt w kwaterach prywatnych jest dwukrotnie atrakcyjniejszy dla rodzin lepiej sytuowanych niż dla najbiedniejszych.

Zbliżona jest struktura rodzinna w obu formach wczasów, zwłaszcza identyczny jest udział rodzin rozbudowanych, wielodzietnych. Jedyne udział emerytów, jako nie pracujących - co znów potwierdza wiarygodność badania - jest na wczasach zorganizowanych dwukrotnie niższy niż w kwaterach prywatnych. Osoby samotne częściowo zmuszone są do pobytu w kwaterach prywatnych /z braku skierowań na wczasy zorganizowane/, częściowo zaś sami wolą wybierać formy i wsie, które im bardziej odpowiadają.

Porównanie uczestnictwa w obu formach przedstawia tabela 9.

Tabela 9

Porównanie uczestnictwa rodzin wczasowiczów z różnych grup klasyfikacyjnych w ośrodkach wczasowych i w kwaterach prywatnych

Grupy klasyfikacyjne	Liczba rodzin			
	wielkości bezwzględne		odsetki	
	a ośrodki	b kwatery	a ośrodki	b kwatery
<u>Pozycja zawodowo-społeczna</u>				
- grupa inteligencka	26	78	26	45
- grupa podstawowa	71	87	72	50
- grupa nisko kwalif.	2	8	2	5
Razem	99	173	100,0	100,0
<u>Sytuacja rodzinna</u>				
- rodziny rozbudowane	46	81	47	46
- rodziny niepełne	45	59	45	34
- samotni	8	33	8	19
Razem	99	173	100,0	100,0
<u>Dochody na 1 członka rodziny</u>				
- do 4 tys. zł	32	29	32	17
- 4-7 tys. zł	47	144	48	83
- 7-9 tys. zł	15 } 67		15 } 68	
- pow. 9 tys. zł	5 }		5 }	
Razem	99	173	100,0	100,0

a/ ośrodki wczasowe zorganizowane /zakładów pracy/

b/ kwatery prywatne /wczasy indywidualne/

3.3. Miejsce zamieszkania wczasowiczów przebywających w kwaterach prywatnych

Analiza odległości miejsc zamieszkania wczasowiczów od docelowej wsi letniskowej wskazuje, że odległość nie stanowiła istotnych przeszkód w wyborze miejsca wczasów. Teoretycznie najbardziej prawdopodobny model: wraz ze wzrostem odległości koncentrycznie malejącego natężenia dojazdów do wsi letniskowej, zupełnie się nie sprawdza. Model ten występuje w lokalizacji zakładowych ośrodków wypoczynkowych^{12/} i jest modyfikowany rozmieszczeniem terenów o znacznych walorach wypoczynkowych. W badanych wsiach letniskowych intensywność dojazdów nie maleje, lecz wzrasta wraz ze wzrostem odległości:

do 50 km	-	9 rodzin	=	5,2%
50 - 100 km	-	32 "		18,5%
100 - 200 km	-	45 "		26,0%
200 - 400 km	-	73 "		42,2%
pow. 400 km	-	14 "		8,1%
Razem				173 rodziny = 100,0%

Nieznaczna zależność odległości do wsi letniskowej od grup klasyfikacyjnych wczasowiczów występuje w przypadku dochodów i sytuacji rodzinnej. Rodziny dobrze sytuowane w nieco większym stopniu mogą sobie pozwolić na daleki dojazd niż rodziny uboższe.

12/ B. Rogalewska "Tendencje lokalizacyjne zakładowych ośrodków wczasowych w Polsce do 1971 roku", Prace Geogr. 1978, nr 129.

W grupach dochodowych do 4 i 4-8 tys. zł na 1 członka rodziny miesięcznie, do wsi położonych w strefie 200-400 km od miejsca zamieszkania wyjeżdżało po 39% z każdej z grup, podczas gdy w grupie pow. 8 tys. zł na taką odległość wyjeżdżało 66% rodzin, jednocześnie całkowicie prawie omijano wsie w strefie do 100 km, w której gromadziło się około 25% rodzin z grupy do 8 tys. zł dochodu na 1 członka rodziny.

Rodziny z dziećmi /rozbudowane/, aczkolwiek również preferowały określone wsie nie ze względu na odległość, lecz na ich walory, w nieco większym stopniu niż inne rodziny korzystały z wczasów we wsiach bliższych od swego miejsca zamieszkania. Około 30% tych rodzin wybrało wsie położone w strefie do 100 km, podczas gdy z innych rodzin było w tej strefie tylko 16% /rodziny niepełne/.

Omówione zależności przedstawione zostały w trzech kolejnych tabelach /10, 11 i 12/. Z materiałów ankietowych wiadomo, że 39 rodzin, które wybrały blisko położone wsie letniskowe w strefie do 100 km, to z reguły rodziny nie posiadające własnego samochodu, które dojechały na miejsce wypoczynku autobusami PKS, rzadziej pociągami. Są to również przeważnie rodziny gorzej sytuowane, wielodzietne lub starsi emeryci i renciści, niekiedy dziadkowie z wnucami.

Tabela 10

Zależności odległości wsi letniskowej od miejsca zamieszkania od dochodów,
 sytuacji rodzinnej i grupy społeczno-zawodowej wczasowiczów

Dochody miesięczne na 1 członka rodziny	Odległość wsi letniskowej od miejsca zamieszkania wczasowiczów						Razem	%
	do 50 km	50-100 km	100-200 km	200-400 km	pow. 400 km			
	Liczba rodzin							
	l. bez- wzgl.							
poniżej 4 tys. zł	2	6	8	13	4	33	19,1	
4 - 8 tys. zł	7	24	34	46	8	119	68,8	
pow. 8 tys. zł	-	2	3	14	2	21	12,1	
RAZEM	9	32	45	73	14	173	100,0	

Tabela 11

Sytuacja rodzinna wczasowiczów	Odległość wsi letniskowej od miejsca zamieszkania wczasowiczów									
	do 50 km		50-100		100-200		200-400		pow. 400	
	liczba rodzin	%	liczba rodzin	%	liczba rodzin	%	liczba rodzin	%	liczba rodzin	%
Rodzina rozbudowana	4	5,0	19	24,1	21	26,6	29	36,7	6	7,6
Rodzina niepełna	2	3,3	8	13,0	17	27,9	27	44,3	7	11,5
Samotni	3	9,1	5	15,2	7	21,2	17	51,5	1	3,0
RAZEM	9	5,2	32	18,5	45	26,0	73	42,2	14	8,1
										173

Tabela 12

Pozycja społeczno-zawodowa wczasowiczów	Odległość wsi letniskowej od miejsca zamieszkania wczasowiczów					RAZEM
	do 50 km	50-100 km	100-200 km	200-400 km	pow. 400 km	
	Liczba rodzin					
Grupa inteligentna	4	12	22	35	7	80
Grupa podstawowa + nisko kwalifikowana	5	20	23	38	7	93
RAZEM	9	32	45	73	14	173

3.4. Charakter i wyposażenie budynków mieszkalnych,
w których wynajmowano kwatery prywatne

Wczasowicze przebywający na wczasach w zbadanych kwaterach prywatnych mieli zapewnione bardzo dobre warunki mieszkaniowe. Ponad $3/4$ indywidualnych budynków wiejskich stanowiły obiekty nowe, zbudowane w ostatnich kilku latach,^{13/} wyposażone w urządzenia wodociągowe i kanalizacyjne, często z centralnym ogrzewaniem i ciepłą wodą bieżącą /por. rozdz. 5.1./.

Wyposażenie sanitarno-higieniczne i kulturalne obejmowało w poważnej części nie tylko urządzenia zlokalizowane w części mieszkalnej właściciela, lecz również specjalnie zainstalowane w pokojach lub korytarzach, sionkach, werandach, holach przeznaczonych dla wczasowiczów, do ich wyłącznej dyspozycji.

Badaniu poddano 125 budynków z kwaterami prywatnymi. Znaczna ich większość /średnio 70%/, była wyposażona w następujące urządzenia: łazienkę, ubikację splukiwaną /w.c./ i ciepłą wodę, przy czym różnice w liczbie poszczególnych urządzeń były minimalne i nieistotne. Urządzenia te były dostępne dla wczasowiczów.

W części budynku, przeznaczonej dla wczasowiczów analogiczne urządzenia /niekiedy dublujące urządzenia zlokalizowane w części mieszkalnej właściciela, ale niekiedy służące obu grupom/ wystąpiły w $1/3$ przypadków.

13/ Problematyka układów funkcjonalnych i sposobu użytkowania poszczególnych pomieszczeń oraz wyposażenia w meble nie była przedmiotem badań, gdyż została już przedstawiona w pracach IKŚ /por. J. Michalak: "Przestrzenne zagospodarowanie wsi letniskowych", Warszawa 1978 oraz B. Drzewiecka i in. "Rozwiązania użytkowo-przestrzenne obiektów usługowych i mieszkaniowych na terenach turystyczno-wypoczynkowych" Biul. IKŚ, 1981, nr 1.

Azkołwiek nie jest to wielkość duża, to jednak relatywnie należy ją uznać za bardzo znaczną, oznacza bowiem, że aż 30% kwaterodawców przystosowało swoje domy specjalnie do funkcji wczasowych, przy czym część z nich wybudowała podwójne łazienki i ubikacje. Niekiedy przesłanką takiego rozwiązania jest długofalowy plan: dzięki dochodom uzyskanym z tak adaptowanych na cele wczasowe budynków można spłacić kredyty zaciągnięte na budowę, a następnie zaniechać działalności usługowej i wydzielić część budynku z osobnymi urządzeniami sanitarnymi, z przeznaczeniem na stałe mieszkanie dla dzieci po ich usamodzielnieniu i założeniu własnych rodzin.

W części budynku przeznaczonej dla wczasowiczów instalowano również, ale znacznie rzadziej, aparaty telewizyjne i podręczne kuchnie /po 11% przypadków/.

Dane powyższe jednoznacznie udowadniają tezę o bardzo dobrych warunkach w kwaterach prywatnych w zakresie najważniejszych elementów wyposażenia mieszkania. Porównanie z danymi ogólnopolskimi /rubr. 6 tabeli 13/ wskazuje na znaczną rolę wynajmowania kwater w postępie cywilizacyjnym wsi.

3.5. Konstrukcja "pytań" ankiety dotyczących warunków wypoczynku

Problematyce warunków wypoczynku poświęcono 2/3 objętości "ankiety wczasowicza" przebywającego w kwaterach prywatnych oraz połowę ankiety wczasowicza w ośrodku wczasowym. Temat zawarto w 8 punktach, z których 6 dotyczyło oceny warunków wypoczynku i oceny walorów wsi jako całości /A/, zaś 2 - warunków wypoczynku w konkretnej kwaterze ^{14/}/B/.

^{14/} W dalszym ciągu tekstu przez "kwaterę" rozumie się zespół urządzeń niezbędnych do pobytu wczasowego, tj. pokój lub inne pomieszczenie sypialne oraz urządzenia higieniczno-sanitarne wraz z możliwościami wypoczynku na działce i w jej najbliższym otoczeniu.

Tabela 13

Wyposażenie budynków mieszkalnych, w których wynajmowano kwatery prywatne
/udostępniane czasowiczom/

Rodzaj urządzeń	Liczba kwater prywatnych dysponujących urządzeniami zlokalizowanymi w:				Odsetek urządzeń na terenach wiejskich w Polsce w 1981 r.
	części wynajmowanej		mieszkańu kwaterodawcy		
	1. bezwzgl.	odsetki ^{a/}	1. bezwzgl.	odsetki ^{a/}	
1. Łazienka	41	32,8	90	72,0	27,5
2. Ubikacje spłukiw. /w.c./	39	31,2	84	67,2	22,9
3. Instalacja ciepłej wody	38	30,4	85	68,0	.
4. Kuchnia	15	12,0	102	81,6	.
5. Aparat TV	14	11,2	104	83,2	.

a/ W stosunku do całkowitej liczby zbadanych kwater prywatnych /125/; odsetki nie sumują się do 100%, gdyż w poszczególnych kwaterach występowało kilka rodzajów urządzeń.

- A: 1/ deklaracja o poprzednich pobytach we wsiach letniskowych,
2/ indeks walorów wsi, identyfikowany z przyczynami przyjazdu,
3/ różnice oczekiwań i rzeczywistości w danej wsi,
4/ indeks negatywnych cech danej wsi,
5/ porównanie z innymi wsiami letniskowymi,
6/ zmiany walorów i zagospodarowanie wsi w ostatnich latach /dla osób, która w danej wsi już były/,
B: 7/ indeks pozytywnych cech kwatery niezbędnych dla dobrego wypoczynku,
8/ indeks negatywnych cech kwatery i jw.

W celu określenia przybliżonego rankingu walorów i cech negatywnych tak wsi, jak i kwater, zalecono ankietnikom podkreślanie cechy uznanej przez respondenta za najważniejszą.

Konstrukcja i dobór przykładowych odpowiedzi oparta została na badaniach pilotażowych. Odpowiedzi, które w tych badaniach ujawniły się jako prawdopodobnie najważniejsze, powtórzone w różnych układach i nieco zmienionym brzmieniu 2- lub 3-krotnie, aby uzyskać pewność, że odpowiedzi te nie są przypadkowe, lecz stanowią cechę świadomie wybraną.

Pytanie umieszczone w pkt 2. dotyczącym oceny wsi oraz w części B, dotyczącej warunków wypoczynku w określonej kwaterze /gospodarstwie, budynku/ skonstruowano tak, aby nie ograniczać odpowiedzi wyłącznie do oceny wsi /obiektu/, w której wówczas aktualnie przebywa, lecz uzyskać jego opinię o wzorowej - jego zdaniem, wsi /kwaterze/ na tle warunków wypoczynku w aktualnym miejscu pobytu. W tym celu pytania w części B sformułowano następująco: "co jest najważniejsze, aby pobyt w danym domu był udany?" i "co jest najbardziej uciążliwe?". Aby zapobiec wątpliwościom czy tak skonstruowane pytania dotyczą określonej kwatery, czy też modelu preferowanego, poinstruowano ankietatorów o celu pytań. Mimo to nieporozumienia się zdarzały.

Trzeba dodać, że takie ujęcie pytań było możliwe tylko dlatego, że ankieta nie była wypełniana bezpośrednio przez respondentów, lecz odpowiednio przeszkolonych ankietatorów. W ten sposób można było uzyskać szerszy materiał przy mniejszej liczbie pytań.

3.6. Opinie wczasowiczów przebywających w kwaterach

3.6.1. Pozytywne cechy wsi letniskowych

W ankiecie zaproponowano wczasowiczom do wyboru 18 pozytywnych cech wsi letniskowej, dwie dalsze zaś cechy zasugerowali respondenci. Ponieważ podkreślano z reguły kilka pozytywnych cech, uzyskano łącznie 783 odpowiedzi, z czego 480 dotyczyło bezpośrednio wsi, pozostałe - kwater prywatnych na tle cech wsi. Spośród 20 cech można uznać za ważne 13, które uzyskały łącznie aż 472 odpowiedzi. Za mało istotne uznano arbitralnie cechy, które uzyskały każdorazowo mniej niż 10% odpowiedzi.

Podstawowymi, zdecydowanie dominującymi nad innymi walorami wsi letniskowej w opinii wczasowiczów są te cechy, które decydują o tradycyjnym charakterze terenów wiejskich, wynikającym z braku cech urbanizacji i uprzemysłowienia. Pogląd taki wynika z preferowania przez wczasowiczów takich cech jak: spokój, walory przyrodnicze okolicy, tradycyjne formy gospodarowania. Te trzy cechy uzyskały łącznie blisko połowę wszystkich odpowiedzi /43,8%/. Wymowa tej wartości jest jeszcze większa, jeśli się uwzględni cechy zaproponowane początkowo jako pozytywne, a odrzucone przez wczasowiczów. Są to cechy stanowiące przeciwieństwo poprzednich: bliskość miasta oraz dużo sklepów i rozrywek. Jednocześnie 10% wszystkich odpowiedzi negatywnych określa zbyt "miejski" charakter wsi jako jedno z najważniejszych przeciwwskazań dla wsi letniskowej.

Tabela, 14

Tradycyjne cechy wsi letniskowych preferowane przez
wczasowiczów przebywających w kwaterach prywatnych

Nazwa cechy	Liczba odpowiedzi		
	liczby bezwzględne	odsetki	
		/w stosunku do 480 odpowiedzi/	w stosunku do liczby responden- tów /173/
1. Cisza, spokój, mało ludzi	65	13,5	37,6
2. Możliwość kontaktu z przyrodą /"lubi przyrodę"/	36	7,5	20,8
3. Bliskość morza, jeziora, rzeki, gór	33	6,9	19,1
4. Możliwość kontaktu z wsią, gospodarką rolną, pracą w gos- podarstwie, zwie- rzętami	25	5,2	14,5
5. Ładne otoczenie wsi, krajobraz	20	4,2	11,6
6. Możliwość uprawia- nia turystyki, wy- cieczek górskich, wędkowania i grzy- bobrania	16	3,3	9,2
7. Ładna plaża, czyste wody	15	3,1	8,7
RAZEM	210	43,8	x

x/ Uwaga - 480 odpowiedzi obejmuje 210 odpowiedzi wyszczególnionych w tabeli 14 + 157 pozostałych odpowiedzi z tab. 15 /367 - 210 = 157/ + 113 odpowiedzi typu socjologicznego /nie są one przedstawione w formie tabelarycznej ze względu na wielkie zróżnicowanie/.

Chcąc dodatkowo zbadać znaczenie wymienionych w tabeli 14 tradycyjnych cech wsi letniskowych, określono, które z cech były przez respondentów oceniane jako cechy decydujące /zgodnie z instrukcją przez grube lub podwójne podkreślenie/. Okazało się, że 1/3 respondentów, którzy wymienili cechę nr 1, podkreśliło "ciszę, spokój, mało ludzi", jako cechę najważniejszą. Pozostałe cechy z tej grupy były podkreślane rzadko lub wcale.

Cechę nr 5 /"ładne otoczenie..."/ podkreśliło 7 osób, zaś cechę nr 7 /"ładna plaża..."/ - 4 osoby, a więc również około 1/3 respondentów, typujących każdorazowo daną cechę.

Drugą w kolejności pozytywną cechę wsi letniskowych stanowi w opinii wczasowiczów "większa swoboda i brak sztywnych godzin posiłków"; te elementy korzystnie odróżniają pobyt na wsi od pobytu w zorganizowanym ośrodku wczasowym /11,9% odpowiedzi/. Za najważniejszą cechę tę uznało 1/4 badanych /21%/.

Bardzo ważnym zespołem kryteriów oceny wsi letniskowej jednak o charakterze wtórnym, nie określającym bowiem ich cech, lecz motyw przyjazdu, są kryteria "zaufania". Przyjazd na wieś letniskową łączy się z koniecznością organizacji wielu spraw: od zakwaterowania i wyżywienia do chodzenia na plażę włącznie. Dlatego też sprawa pewności, że będzie można indywidualnie we właściwy sposób urządzić sobie pobyt, odgrywa tak ważną rolę. Zdanie takie wypowiedziało ok. 11% respondentów, nie uznając jednak "znajomości wsi" i "zareklamowania przez znajomych" za elementy decydujące o pozytywnej ocenie wsi.

Czynnik ekonomiczny - wbrew przewidywaniom i wynikom badań wydatków na pobyt wczasowy - nie został przez respondentów uznany za bardzo ważny. Cecha "taniość" uzyskała tylko 5,2% odpowiedzi. Jest to wprawdzie więcej niż niektóre cechy przyrodniczo-krajobrazowe, ale z punktu widzenia wagi spraw ekonomicznych w obecnym społeczeństwie, trzeba uznać, że relatywnie przypisano jej niskie znaczenie.

Wynika z tego, że mimo trudnych warunków materialnych w badanej próbie możliwość wypoczynku w środowisku tradycyjnie wiejskim - w przekonaniu respondentów - rekompensuje inne niedogodności, nawet gdyby miały one polegać na wyższych kosztach /takimi jednak one nie są/.

Istotnym problemem badawczym związanym z oceną pozytywnych cech letniskowych przez wczasowiczów jest zależność upodobań rekreacyjnych, jakie się w tej ocenie wyrażają, od cech klasyfikacyjnych samych wczasowiczów. Zależność ta rzutuje na politykę rekreacyjną resortu, a zwłaszcza na kierowanie wczasowej działalności promocyjnej do określonych grup społecznych.

Ogólne zainteresowanie pobytem na wsiach letniskowych wyraża już struktura próby, omówiona w rozdziale 3.1. Wynika z niej, że wczasy takie są najatrakcyjniejsze dla wielodzietnych rodzin "inteligentkich" oraz z tzw. grupy podstawowej, a także "inteligentkich" rodzin z jednym dzieckiem, przy czym dla każdej z tych trzech grup charakterystyczne jest zamieszkiwanie w miastach powyżej 50 tys. mieszkańców. Spośród tych i pozostałych grup klasyfikacyjnych nie wszyscy preferują te same cechy wsi letniskowych. Cechę "cisza, spokój, mało ludzi" podkreśliło 46% respondentów z grupy inteligentkiej a tylko 30% z podstawowej i niskokwalifikowanej łącznie, przy czym w grupie podstawowej były to prawie wyłącznie rodziny wielodzietne /rozbudowane/.

Cechy "przyrodnicze" /poz. 2-7 w tab. 14, tj. krajobraz, wycieczki, przyroda, zwierzęta, wędkowanie, grzybobranie itp./ preferują przede wszystkim rodziny niepełne /118% respondentów z tej grupy/. Są to głównie małżeństwa inteligentkie /bezdzietne lub z 1 dzieckiem/, przeważnie młode, które zapewne korzystać mogą z walorów okolicy przez udział w wycieczkach, grzybobraniu itp.

Z danych tych wynikać może dalszy wniosek, że wielodzietne rodziny z wszystkich grup, zajęte opieką nad dziećmi, nie mają większych możliwości korzystania z walorów przyrodniczych, a preferują warunki zapewniające bezpieczeństwo dzieciom /cecha "mało ludzi"/.

Tabela 15

Pozytywne cechy wsi letniskowych, preferowane przez
wczasowiczów

Nazwa cechy /lub zespołu cech/ względnie powód przyjazdu	Liczba odpowiedzi		
	liczby bez- względ- ne	odsetki	
		w stosunku do sumy odpowiedzi /480/	w stosunku do liczby responden- tów /173/
1. Cechy "tradycyjne" /wg tab. 14/	210	43,8	121,4
2. Większa swoboda i brak sztywnych go- dzin posiłków	57	11,9	32,9
3. Znajomość danej wsi	35	7,3	20,2
4. Taniość /w stosunku do wczasów zorgani- zowanych/	25	5,2	14,5
5. Poręczenie znajome- go /"ktoś zarekla- mował"/	18	3,8	10,4
6. Bliskość atrakcyj- nego miasta	3	0,6	1,7
7. Ładne domy z ogród- kami	2	0,4	,1
8. Dużo sklepów i rozrywek	-	-	-
<u>Brak oceny wsi letniskowych</u>			
- przyjazd z powodu niedostępności wczasów zorgani- zowanych	12	2,5	6,9
- powód przyjazdu przypadkowy	5	1,0	2,9
- nie wyraża żadnej opinii	-	-	-
RAZEM	367	76,5	x

Tabela 16

Zależność oceny znaczenia niektórych cech pozytywnych wsi letniskowych od cech klasyfikacyjnych czasowiczów

Lp.	Nazwa cechy wsi	Liczba odpowiedzi									
		grupa społeczno-zawodowa				sytuacja rodzinna					
		inteli- gencka		podstaw. + niskokw.		rodziny rozbud.		rodziny niepełne		samotni	
		a	b	a	b	a	b	a	b	a	b
1	Cisza, spokój, mało ludzi	36	46,1	29	30,5	29	35,8	22	43,1	14	42,4
2	Cechy "przyrodnicze" /poz. 2-7 w tab. 14/	57	73,1	88	92,6	60	74,0	60	117,6	25	75,8
3	Większa swoboda i brak sztywnych godzin posiłków	26	33,3	31	32,6	26	32,1	19	37,2	12	36,4
4	Niskie koszty pobytu	9	11,5	16	16,8	16	19,8	6	10,2	3	9,1

Objaśnienia: a - liczby bezwzględne

b - odsetki /w stosunku do liczebności grupy/

Uwaga: przekroczenie 100% w wierszu drugim jest spowodowane skomasowaniem w nim kilku cech - szereg respondentów podkreślało różne cechy składowe z grupy cech "przyrodniczych" wyszczególnionych w poz. 2-7 tab. 14 - w efekcie średnio na każdego respondenta przypadało więcej niż 1 odpowiedź.

Tabela 17

Wybrane elementy zależności oceny cech pozytywnych od cech klasyfikacyjnych wczasowiczów

Rodziny	Nazwa cechy		
	cisza, mało ludzi	cechy "przyrodnicze"	większa swoboda
	liczba odpowiedzi		
"Inteligenckie" rozbudowane	18	12	12
"Inteligenckie" niepełne	12	33	10
"Podstawowe" rozbudowane	16	30	14
"Podstawowe" niepełne	5	38	8

3.6.2. Niepożądane cechy wsi letniskowych

W kwestionariuszu badawczym ujęto 5 negatywnych cech wsi letniskowych, respondenci wymienili dalszych 10 cech, które ujęto w 6 grup, tak więc łącznie przedmiotem analizy jest 11 cech. Są to następujące cechy, potwierdzone przez wczasowiczów jako niepożądane dla odpowiedniego wypoczynku wczasowego:

a/ wg kwestionariusza -

- 1/ zanieczyszczenie środowiska wiejskiego, brud, hałas,
- 2/ zbyt "miejski" charakter wsi,
- 3/ brak usług,
- 4/ brak rozrywek,
- 5/ złe warunki sanitarne wsi,

b/ wg respondentów

- 6/ zły dojazd do wsi,
- 7/ niski stopień zagospodarowania turystycznego,
- 8/ złe zaopatrzenie placówek handlowych w towary,
- 9/ zanieczyszczone plaże, rzeki i jeziora,

- 10/ uciążliwość gospodarczych funkcji wsi /m.in. zapachy, ruch samochodowy i transportowy/,
- 11/ nieestetyczna zabudowa wsi.

Kryterium poziomu zaopatrzenia towarowego placówek handlowych w założeniach badawczych uznano za zbyt oczywistą bolączkę w warunkach 1982 roku, kiedy dotkliwe braki towarowe na rynku i reglamentacja obejmowały wszystkie miejscowości i wszystkie formy działalności rekreacyjnej.

W tej sytuacji zalecono ankietantom pomijanie uwag i ocen na temat zaopatrzenia towarowego, a skoncentrowanie się na innych niepożądanych cechach wsi. Aczkolwiek kilka procent respondentów podkreśliło ten problem, jednak wobec wskazówek, aby takich opinii nie uwzględniać, są to dane niereprezentacyjne i należy je odrzucić. Jako nieistotne należy odrzucić również cechy, które otrzymały mniej niż 10% głosów.

Ogółem uzyskano 203 odpowiedzi wymieniające cechy negatywne. Wynika z nich, że najważniejszą bolączką pobytu na wsi letniskowej jest jej niedostateczne zainwestowanie. Brak usług i rozrywek to cechy, które uzyskały łącznie ponad połowę odpowiedzi.

Jednak w warunkach braków zaopatrzeniowych 1982 roku opinii takich nie można uważać za całkowicie bezstronne. Wniosek taki uzasadniony jest dodatkowo faktem, że drugie miejsce na liście niepożądanych cech wsi letniskowych respondentów przyznali zbytnej urbanizacji wsi /11% głosów/.

Jedną z cech urbanizacji jest przecież zainwestowanie usługowe. Zatem preferując niewielką urbanizację, respondentów nie mogą jednocześnie aż 5-krotnie silniej uwypuklać negatywnej roli braku zainwestowania. Stało się tak chyba w decydującej mierze pod wpływem dotkliwych trudności rynkowych, zwłaszcza w zakresie wyżywienia, które w badanych wsiach letniskowych musieli czasowicie organizować sami. Sytuacja owa spowodowała - jak można się domyslać i co potwierdzają spostrzeżenia w trakcie badań - identyfikację braków zainwestowania z brakami zaopatrzenia. Sprzężenie to było

zresztą wyjątkowo oczywiste: wiele sezonowych punktów obsługi było w 1982 roku nieczynnych z powodu braku towarów /np. gastronomicznych/.

Można sądzić, że w warunkach normalnego zaopatrzenia w podstawowe artykuły spożywczo-papierniczo-drogeryjne kryterium nadmiernej urbanizacji jako niepożądaney cechy wsi letniskowej odzyska swoje znaczenie.

Mniej istotne niż zwykle okazały się złe warunki sanitarne wsi. Na niedogodności w tym zakresie wskazywało tylko 7,4% odpowiedzi.

Z warunkami sanitarnymi wiąże się cecha "zanieczyszczenie środowiska wiejskiego, brud i hałas". Łącznie obie cechy uzyskały tylko 13,3% odpowiedzi, określających złe warunki sanitarne i zanieczyszczenie środowiska jako najważniejsze cechy negatywne wsi.

Zależności enumeracji niepożądanych cech wsi letniskowych od cech klasyfikacyjnych wczasowiczów nie są bardzo ostre. Za istotną zależność można uznać jedną: ponad 1/3 opinii określających brak usług i rozrywek jako ważną cechę negatywną pochodzi od rodzin rozbudowanych, wielodzietnych. Fakt ten stanowi poparcie dla wyrażonej poprzednio opinii, że podkreślanie cechy "brak usług i rozrywek" wiąże się z kłopotami zaopatrzeniowymi, bo właśnie rodziny wielodzietne najbardziej je odczuwają.

Inne zależności są trudne do interpretacji ze względu na duży rozrzut pozostałych odpowiedzi, w związku z czym nie podaje się danych liczbowych, jak to uwzględniono w poprzednich punktach.

Spośród cech szczególnie źle ocenianych /przez podwójne podkreślenie/ wczasowicze wyodrębnili:

- brak dostatecznej sieci usług - 41 razy
- hałas - 10 razy

Tabela 18

Niepożądane cechy wsi letniskowych

Lp.	Nazwa cechy	Liczba odpowiedzi		
		wielkość bezwzgl.	odsetki	
			w stosun- ku do su- my odpo- wiedzi /203/	w stosun- ku do liczby responden- tów /173/
1	Brak usług	73	36,0	42,2
2	Brak rozrywek	38	18,7	22,0
3	Zbyt "miejski charakter wsi"	22	10,8	12,7
4	Złe warunki sanitarne wsi	15	7,4	8,7
5	Zanieczyszczenie środowiska	12	5,9	6,9
6	Zły dojazd do wsi	12	5,9	6,9
7	Złe zaopatrzenie	10	4,9	5,8
8	Uciążliwość funkcji gospodarczych	8	3,9	4,6
9	Zanieczyszczone plaże	5	2,5	2,9
10	Niski stopień za- gosp. turystycznego	5	2,5	2,9
11	Nieestetyczna zabudowa wsi	3	1,5	1,7
	RAZEM	203	100,0	x

3.6.3. Preferowane cechy kwater prywatnych we wsiach letniskowych

Charakterystyka kwater prywatnych obejmowała dwa aspekty:

- a/ budynek, w którym znajdują się wynajmowane pokoje,
- b/ otoczenie budynku /działka oraz jej lokalizacja - w stosunku do walorów rekreacyjnych wsi/.

Wymagania w stosunku do budynku są skromne, ale stanowią warunek powszechnie wysuwany jako niezbędny /38% odpowiedzi oraz 45% respondentów/. Chodzi o czystość budynku, pokoi i urządzeń sanitarnych, przy czym należy ją rozumieć w sensie najprostszym: brak insektów i zagrzybienia, czystość ścian i podłóg, sprzątanie, mycie, pranie, trzepanie.

Nie jest bezwzględnie wymagany wysoki standard urządzeń sanitarnych /łazienka, ciepła woda, bieżąca, w.c./. Jako cechę pożądaną wymienia go tylko połowa głosów wymagających czystości kwatery, zaś jako cecha najbardziej uciążliwa /"złe warunki sanitarne"/ traktowany jest marginesowo /4,8% wszystkich odpowiedzi na temat poświadanych i negatywnych cech kwater/.

Bardziej wyczerpujący jest spis cech podanych przez wczasowiczów w odniesieniu do otoczenia budynku, w którym mieszczą się kwatery prywatne. Wczasowicze preferują w pierwszym rzędzie możliwość wypoczynku blisko domu /13,3% wszystkich odpowiedzi/ na działce przyzagrodowej, przy czym nie przeszkadza im w tym działalność gospodarstwa rolnego: zapachy, hałas pracujących maszyn i zwierzęta domowe bez uwięzi, co powodowałoby ewentualne niebezpieczeństwo dla dzieci oraz drób zanieczyszczający podwórze /tylko 5,6% wszystkich odpowiedzi/. Znaczna większość osób, które podkreśliły tę cechę, tj. możliwość wypoczynku blisko domu, uznała ją za bardzo ważną /23 podkreślenia podwójne na 36 głosów = 64%/. Jest to najwyższy tego rodzaju wskaźnik w całym badaniu.

Pewne znaczenie ma bliskość stołówki lub możliwość stolarowania się na miejscu u gospodarzy wynajmujących kwatery prywatne /8,9% wszystkich odpowiedzi/. W mniejszym stopniu podkreślano bliskość kąpieliska jako cechę pożądaną.

Bardzo charakterystycznym zjawiskiem dotyczącym preferowanych cech kwater prywatnych jest znikoma liczba odpowiedzi określających jakiekolwiek cechy niekorzystne. Na 173 respondentów tylko 41 osób je podkreśliło, udzielając tym samym razem 64 odpowiedzi, podczas gdy cechy korzystne podkreślili prawie wszyscy /154 osoby/, udzielając 206 odpowiedzi /por. tab. 20/. Kilkudziesięciu respondentów /46 osób/ pragnąc mocno i jednoznacznie określić nieistotność sprawy lub swój obojętny stosunek do ewentualnych braków i niedogodności wczasów w kwaterach prywatnych wpisało /oczywiście ręką ankieterów/ dodatkowe uwagi, wypuklające niewielkie znaczenie uciążliwości, w postaci zwrotów: "to nie ma znaczenia", "nie stwierdzam uciążliwości", "to są drobiazgi", "nieważne", "Nic nie przeszkadza" itp.

Odpowiedzi określające cechy niekorzystne są silnie zdywersyfikowane - żadna z podkreślonych cech nie uzyskała wyraźniejszej przewagi /1,1%, 5,2%, 7,5% i 8,7% - por. tab. 19, cz. B/. Dane te świadczą, że wczasowicze nie przywiązują większej wagi do innych - poza czystością /budynku, pokoju i urządzeń sanitarnych/ - cech kwatery prywatnej. Cecha "czystość" została 33 razy podwójnie podkreślona, co oznacza, że blisko połowa osób /42%/, która tę cechę wytypowała, uznała ją za szczególnie ważną.

Wyrazem indywidualnych, mało typowych zainteresowań było podwójne, a nawet jeszcze wyraźniejsze /na czerwono, z wykrzyknikiem/ podkreślenie innych cech kwatery prywatnej. I tak np.:

- "bliskość stołówki" podkreślono 14 razy
- "bliskość kąpieliska" " 6 razy
- "ładny widok z okna" " 3 razy

Tabela 19

Cechy kwater prywatnych

Lp.	Grupa i nazwa cechy	Liczba odpowiedzi			
		wielk. bez- wzgl.	odsetki		
			w sto- sunku do su- my od- powie- dzi w grupach cech /A i B/	w sto- sunku do su- my od- powie- dzi dla wszyst- kich cech /A + B/	w sto- sunku do liczb respon- denta- tów
1	2	3	4	5	6
A. CECHY POŻĄDANE					
1	Czystość kwatery	78	37,9	29,0	45,1
2	Wysoki standard urządzeń sanitarnych	38	18,3	14,1	29,0
3	Możliwość wypo- czynku blisko domu	36	17,5	13,3	21,0
4	Bliskość stołówki lub możliwość sto- lowania u gospo- darzy	24	11,7	8,9	13,9
5	Bliskość kąpie- liska	16	7,8	5,9	9,2
6	Ładny widok z okna	11	5,3	4,1	6,4
7	Inne	3	1,5	1,1	1,7
	RAZEM	206	100,0	x	x
B. CECHY NIEKORZYSTNE					
8	Uciążliwość gospo- darstwa rolnego	15	23,4	5,6	8,7
9	Złe warunki sani- tarne /brak w.o./	13	20,3	4,8	7,5
10	Drób zaśmiecający podwórze	9	14,1	3,3	5,2

1	2	3	4	5	6
11	Duże oddalenie stołówki	9	14,1	3,3	5,2
12	Uciążliwość kolonii, obozów, wycieczek	2	3,1	0,7	1,1
13	Inne /m.in. brak TV, plaga much, ruch samochodowy, brak dojazdu/	16	25,0	5,9	9,2
	RAZEM	64	100,0	x	x
	OGÓŁEM	270	x	100,0	x

3.6.4. Komentarz socjologiczny

Wśród cech określających pozytywy i negatywy wypoczynku we wsiach letniskowych zdecydowanie na pierwsze miejsce wybija się czynnik socjologiczny, nie mający związku z opisywanymi dotąd cechami technicznymi, przyrodniczymi i przestrzennymi, tworzącymi razem standard zagospodarowania. Jest to życzliwość ludzka. Na ogólną liczbę 1050 odpowiedzi, dotyczących 41 cech /co oznacza średnio 26 głosów na każdą z cech/ uzyskała ona 210 głosów, a więc 20% wszystkich odpowiedzi, przy czym 83 głosy miały podwójne podkreślenie. Druga i trzecia z kolei cechy: "czystość" i "zainwestowanie usługowe" otrzymały zaledwie po około 1/3 głosów pierwszej cechy.

Cecha "życzliwość ludzka" definiowana była pod kilkoma postaciami. Życzliwości - uważanej za najważniejszy czynnik dobrego wypoczynku we wsiach letniskowych - wczasowicze oczekują od dwóch kategorii osób: gospodarzy kwater prywatnych i współtowarzyszy wypoczynku. Życzliwość gospodarzy - jak stwierdza wielu ankietowanych - stwarza "domową atmosferę". Kilkanaście osób najwyżej ceni sobie "bliskie, serdeczne kontakty z gospodarzami" /np. ankietę nr 13 - pomoc kuchenna, nr 25 - rzemieślnik i inni/.

Tabela 20

Zestawienie zbiorcze cech określających standard wypoczynku
we wsi letniskowej

Grupa cech	Liczba odpowiedzi		
	wielkości bezwzględ- ne	odsetki	
		w stosunku do sumy odpowiedzi /1050/	w stosunku do liczby responden- tów
CECHY POŻĄDNE - RAZEM	783	74,6	452,6
- wsi letniskowej	480 ^{1/}	45,7	277,5
- kwatery prywatnej	303 ^{2/}	28,9	175,1
CECHY NIEKORZYSTNE RAZEM	267	25,4	154,3
- wsi letniskowej	203	19,3	117,3
- kwatery prywatnej	64	6,1	37,0
OGÓŁEM	1050	100,0	606,9
W tym:			
- życzliwość	210	20,0	121,4
- czystość	78	7,4	45,1
- zainwestowanie usługowe	73	6,9	42,2
- cisza	65	6,2	37,6
- swoboda	57	5,4	32,9
- wysoki standard urządzeń sanitarnych	38	3,6	22,0
- rozrywki	38	3,6	22,0
- możliwość kontaktu z przyrodą	36	3,4	20,1

1/ por. uwagę do tab. 14 na str. 48.

2/ obejmuje 206 odpowiedzi wymienionych w tab. 19 oraz 97
odpowiedzi typu socjologicznego.

Jako cechy i zjawiska kontrastowe w stosunku do życzliwości gospodarzy wymienia się: "wścibskość gospodarzy" /ankiety nr 106 - inteligent, nr 100 - elektryk/, czy też "nadmierne zainteresowanie" /nr 106 - elektronik z Krakowa/, "utrudnianie z korzystania z TV" /nr 130 - inteligent, nr 133 - inteligent/, "utrudnienie przejścia do 'azienki przez pokój, kuchnię lub sień gospodarzy" /nr 117 - inteligent, 87 - inteligent, 119 - kolejarz, 123 - weterynarz/. Nie stwierdzono innych życzeń w stosunku do gospodarzy kwater, choć incydentalnie wspomina się o życzliwości gospodarzy wiejskich ułatwiających czynności gospodarskie wczasowiczkom organizującym rodzinne żywienie na własną rękę /korzystanie z kuchni lub nawet wspólne gotowanie/.

Miłych i kulturalnych współtowarzyszy wypoczynku ocenia się głównie - choć nie wyłącznie - z punktu widzenia "spokoju na kwaterze" /nr 45 - tokarz, nr 46 - rencista, nr 10 - emeryt i inni/, zwłaszcza że domy na wsi często mają "dużą akustykę" /nr 93 - inteligent/. Lapidarnie określa to emerytowany pilot komunikacyjny /ankieta nr 10/, który stwierdza, że "jeden ch... potrafi zatruć cały pobyt kilkunastu osobom". Jako przyczynę braku spokoju wymienia się głównie nadużywanie alkoholu. Nie stwierdzono narzekań na głośnie zachowanie się dzieci współtowarzyszy wypoczynku. Nie napotkano również na inne wymagania np. typu towarzyskiego stosunku do współtowarzyszy.

Preferencje wczasowiczów wypoczywających we wsiach letniskowych określające pożądane i niewskazane cechy wsi i kwater, scharakteryzowane liczbowo w rozdziale 3.6.1.-3.6.3. można bliżej skomentować przy pomocy wypowiedzi respondentów /dosłownych cytatów, opinii skróconych i syntez/.

Jednym z najistotniejszych problemów badawczych tej pracy była próba ustalenia analitycznego i sumarycznego poziomu standardu /mieszkaniowego, usługowego, sanitarnego i środowiskowego/ poszukiwanego przez wczasowiczów we wsiach letniskowych. Chodziło zwłaszcza o znalezienie potwierdzenia jednej z dwu sprzecznych tendencji przejawiających się w dotychczasowych opiniach i wypowiedziach, ale nie udowodnio-

nych przy pomocy badań: opinii o preferowaniu przez potencjalnych wczasowiczów warunków prymitywnych pod względem usługowo-technicznym, ale w tradycyjnym środowisku wsi oraz opinii o bardzo wysokich wymaganiach sanitarno-higienicznych. W badaniach referowanych w niniejszej pracy nie udało się w pełni wyjaśnić tej wątpliwości statystycznie, jednakże wypowiedzi respondentów, odnotowywane jako komentarze lub rozwinięcia pytań ankietowych, pozwalają znacznie zbliżyć się do rozwiązania.

Bodajże podstawowe znaczenie dla oceny preferencji wczasowiczów ma fakt, że wybór wsi letniskowej na miejsce pobytu wczasowego był zwykle decyzją świadomą. Osoby przyjeżdżające godziły się z obniżonym standardem technicznym i pewnymi uciążliwościami życia na wsi. Mówią o tym wypowiedzi: "wiem, do jakich warunków przyjeżdżam" /ankieta nr 47 - rencista/, "nie liczyliśmy na luksusy, lecz na zwykłą wieś i ją mamy" /nr 16 - włókniarka z Łodzi/, "żadnych rozrywek nam nie trzeba, przyjechaliśmy po to, żeby było cicho" /nr 12 - technik z W-wy/, "nie spodziewałam się wysokiego standardu" /nr 3 - włókniarka z Częstochowy - 22 lata/, "znam dobrze wieś i wiem, czego oczekiwać... jesteśmy nastawieni na różne niedogodności" /nr 32 - elektryk z Nidzicy/, "znamy wieś i wiemy, co nas tu czeka" /nr 11 - geograf z Warszawy/. Zupełnie wyjątkowe są opinie podkreślające walory "cywilizacyjne" - "jesteśmy zadowoleni z eleganckiej, czystej pościeli, zadbanego domu - kwiaty wszędzie, firanki, TV na werandzie z fotelami, dywany, gospodyni ciągle eloktroluksem czyści, widno, czyste powietrze aż pachnie" /nr 7 - taksówkarz prywatny z Warszawy/. Wręcz przeciwnie - wiele osób uważa, że tego rodzaju "hotelowy" standard ma u siebie w domu, a na wsi chce mieć trochę swobody, odmienności, a nawet pewnego rodzaju prymitywu.

Taką postawę prezentuje w ekstremalnej formie wypowiedź młodego małżeństwa /technik i ekonomistka z Gdańska - nr 5/: "kwatery jest tylko po to, aby przenocować a nie dla wygód, a wychodki to nawet się nam podobają". Trudno oczywiście sądzić, że np. dla matki gotującej na wczasach

posiłki dla większej rodziny może być atrakcją używanie do tego celu maszynki spirytusowej, ale już możliwość uzyskania nie chlorowanej wody ze studni, świeżego mleka czy osobście wyrwanych z ogródka warzyw stanowi niejednokrotnie rekompensatę za taką niedogodność.

Niewątpliwie grają tu pewną rolę pewne tęsknoty typu atawistycznego, może niekiedy pochodzenie wiejskie - tak częste w miastach naszego kraju, czasami snobizm lub pozowanie na niedostatek, stanowiące postawę zaczynającą objawiać się w ostatnich latach. Tak czy inaczej, dla wczasowiczów przebywających na wsiach letniskowych - nawet jeśli zgłaszają szereg żądań i wymagają określonego standardu - niedostatki sanitarno-higieniczne nie stanowią żadnego zagrożenia dla wypoczynku, nie denerwują ich, nie wywołują niezadowolenia i krytyki. Ilustracją takich poglądów niech będzie wypowiedź małżonków emerytów - inteligentów z Warszawy, którzy stwierdzają: "na dłuższą metę byłoby tu zbyt prymitywnie, co do warunków sanitarnych i zaopatrzenia, ale na 2 tygodnie to nie jest żaden problem" /nr 10/.

Inne są opinie na temat wyposażenia usługowego. Stanowczy sprzeciw wywołuje brak w niektórych wsiach niezbędnych dla dobrego wypoczynku podstawowych urządzeń i obiektów. Za takie podstawowe urządzenia wczasowicze uznali:

1/ klub /świetlica, klub-kawiarnia "Ruch"/ z możliwością oglądania TV oraz barkiem z napojami i słodyczami, który to obiekt dawałby warunki organizacji czasu wolnego w dni niepogodne,

2/ kiosk "Ruchu" z poszerzonym asortymentem artykułów papierniczo-drogeryjno-pamiątkarsko-zabawkarskich /w Kosewie, Jabłonce a zwłaszcza Witowie sygnalizowano brak kiosku/,

3/ kawiarnię /w Ostrowie i Wielu istniejące obiekty oceniono bardzo krytycznie za wygórowane ceny i nastawienie na asortyment "dochodowy": alkohole, słodycze zagraniczne/,

4/ punkty małej gastronomii /lodziarnie, smażalnie, różna, bary, gofry/,

5/ kioski owocowo-warzywne i z napojami.

Krytycznie oceniano zjawiska występujące w zakładach gastronomicznych niższych kategorii /inne nie były przedmiotem opinii/: mały wybór dań, długie oczekiwanie lub kolejki oraz /bardzo ostro/ napływ "piwoszy" i ich głośnie, niekulturalne zachowanie. Nie są to wprawdzie zjawiska typowe dla badanych miejscowości, lecz dla całego kraju - tyle że podczas wypoczynku urlopowego szczególnie się je zauważa i pragnęłoby się ich uniknąć. Powinno być to ważną wytyczną dla władz lokalnych.

We wsiach położonych nad jeziorami, rzekami i dysponującymi dobrymi warunkami wodnymi bardzo zdecydowanie i jednogłośnie wypowiadano się za potrzebą uruchomienia wypożyczalni sprzętu wodnego, których brak uniemożliwia korzystanie z głównej atrakcji danej wsi /m.in. w Rytlu i Jabłonce/, zaś we wsiach górskich /Ząb/ - organizacji kąpielisk. Brak wszelkich usług zgłaszano, ale bez wyraźniejszej negatywnej oceny faktu, w Lutowiskach i Kasince Małej.

Inne zastrzeżenia i życzenia odnoszące się do zagospodarowania wsi występowały incydentalnie. Wśród nich na szczególną uwagę zasługuje propozycja, która w formie dojrzałej pojawiła się tylko kilka razy, ale tkwi prawdopodobnie w innych wnioskach mówiących o potrzebie istnienia klubu. Jest to postulat organizacji tradycyjnych "wieczorków zapoznawczych" i innych wieczorków tanecznych głównie dla młodzieży, ale również, jak podkreśla to 35-letni asystent z Politechniki Warszawskiej /ankieta nr 9/ - także dla osób nieco poważniejszych /nawet z dziećmi/, które w trakcie roku pracy nie bardzo mają możliwości minimalnej choćby rozrywki. Motyw pragnienia rozrywki na wczasach pojawia się zresztą "między wierszami" bardzo często.

Pojedyncze głosy domagały się: ogródków jordanowskich lub innych form opieki nad dziećmi /3 razy/, urządzeń sportowych /2 razy/, dancingu /2 razy/, stacji CPN /1 raz/, kina /1 raz/.

Kończąc uwagi o brakach w zakresie usług, rozrywek, warunków sanitarnych i innych niedogodnościach tu wymienionych dodać należy, że obok osób, które podały swoje za-

strzeżenia oraz tych, które nie ustosunkowały się w ogóle do pytań z tego zakresu, dwadzieścia kilka osób z własnej inicjatywy wyraziło swoje zadowolenie z niewysokiego standardu wsi, twierdząc, że "nie odczuwa braków", a warunki sanitarne są "dostateczne" lub "dobre".

W ramach owego "dostatecznego" standardu sanitarnego, obok omawianej już nadrzędnej cechy "czystości", mieści się jeden, wyraźnie pożądanym elementem wysokiego standardu: ciepła woda! Respondenci nie wymagają bieżącej ciepłej wody ani łazienek, choć są one oczywiście mile widziane. Pragną, aby raz, dwa razy dziennie gospodarze kwatery zapewniali wczasowiczom dostateczną ilość ciepłej wody. Wyjątkiem jest tu wypowiedź młodego, bezdzietnego małżeństwa z Warszawy /inżynier i pedagog/, które ma wyższe wymagania, stwierdzając, że "za dużo czasu trzeba poświęcać na grzanie, noszenie wody, zmywanie naczyń i mycie się, co w efekcie uniemożliwia pełny wypoczynek" /ankieta nr 30/. Inni zwracają czasem uwagę na niedogodność noszenia wody, lecz wystarcza im, by było zagrzana staraniem i kosztem /wliczonym w cenę kwatery/ gospodarza.

Scharakteryzowane liczbowo w tabeli 14 pozytywne cechy przyrodnicze wczasowicze w swych wypowiedziach opisują w sposób emocjonalny i niekiedy entuzjastyczny. Bardzo trafnie oddają preferowaną przez wypoczywających atmosferę wsi letniskowych młodzi nauczyciele z Krakowa: - "brak tu /w Kosewie/ nerwowej atmosfery wielkich miast" /nr 49/. Inni podkreślają różnorodność krajobrazu /"tu /Ostrowo/ jest jednocześnie i wieś, i morze, i piękne łąki z lasami na zimniejszą pogodę - spacer nad morze przez łąki jest dodatkową atrakcją" - weterynarz z Warszawy nr 4/; naturalność wsi /"plaża jest jak dla milionerów, swobodnie, nikt nikomu po głowie nie chodzi" - emeryci, op.cit. nr 10; "wieś jest prawie prawdziwa, atrakcją jest zwozenie siana, pasienie krów - choć strasznie śmierdzą, ale to jest coś innego niż w domu - chłopcy z dziećmi gospodarzy chodzą po krowy na pastwisko, mówią: nasze krowy, nasza łąka" - weterynarz op.cit. nr 4/; brak "cywilizacji" /"wieś idealna dla dobrego wypo-

czynku, brak rozrywek nie daje okazji do "zarywania" nocy - plaża dzika, mało ludzi" - młoda włókniaarka z Częstochowy, nr 3; "okolica zdrowa, powietrze zdrowe, wyżywienie też, wszystko naturalne" - młody elektryk z Gliwie, nr 100/.

Oceny negatywnych, niepożądanych cech wsi letniskowej dotyczą również w dużej mierze aspektów "naturalnych".

Najbardziej uciążliwą cechą okazuje się dla tej grupy lokalizacja kwatery blisko drogi /szosy, ulicy/ i centrum wsi, powodująca "nieznośny" niekiedy hałas i niebezpieczeństwo dla dzieci. Jest to bardzo istotna sprawa we wsiach letniskowych i warto poświęcić jej kilka wyjaśnień. Przede wszystkim kim są ci respondenci i ilu ich jest? Statystycznie niewielu, zaledwie ok. 15. Są to jednak te osoby, które zainteresowały się bliżej ankietą, przeprowadziły dłuższe rozmowy, mają pewne zainteresowania społeczne, chcą i potrafią wyrażać opinie nie tylko w swoim imieniu. Dlatego ich zdanie jest znaczące w niniejszym komentarzu socjologicznym. Uciążliwość drogi jest jedyną cechą, którą jednogłośnie nieomal osoby te podnoszą jako bardzo istotną.

Znaczna część wsi w Polsce - to jedna ulica obustronnie obudowana domami mieszkalnymi^{15/} Działalność służb architektoniczno-budowlanych i planistycznych zmierza do przełamania tego modelu. W "planach wyznaczania terenów budowlanych" /pwtb/, w planach zagospodarowania przestrzennego gmin oraz w planach ogólnych miejscowości stosowana była i jest metoda koncentracji zabudowy mieszkalnej na terenach bardziej zwartych, położonych na zapleczu istniejącego budownictwa, a ponadto projektuje się obwodnice, wyprowadzające ruch kołowy z centrum wsi.

15/ Interpretując dane M.Chilezuka /"Osadnictwo wiejskie Polski"/ można określić odsetek takich wsi na 47%.

O ile te ostatnie działania mają szansę powodzenia tylko we wsiach położonych wzdłuż głównych dróg sieci krajowej i regionalnej, o tyle próby koncentracji zabudowy nie udały się. W dalszym ciągu, obok nielicznych nowych "osiedli" opartych na prostopadłej siatce kilku ulic wiejskich, obserwuje się gwałtowne rozlewanie zabudowy wzdłuż dróg. W tej sytuacji nie tylko obecnie, ale również w najbliższej przyszłości trzeba się liczyć z tym, że znaczna część kwater prywatnych wynajmowanych na cele czasowe będzie zlokalizowana wzdłuż dróg i narażona na wynikające stąd uciążliwości. Propozycje ich ograniczenia przedstawiono we wnioskach.

Kolejnymi sprawami, podnoszonymi częściej przez ludzi zapewne bardziej wrażliwych, lecz obiektywnie na pewno bardzo dokuczliwymi - co stwierdzono z autopsji - są:

a/ zanieczyszczanie odchodami brzegów jezior i wód przybrzeżnych przez luźno puszczane ptactwo domowe i pasące się bydło. Sprawę sygnalizowano w Spychowie, Krasnobrodzie, Jabłonce i Pilu, ale zjawisko to występuje prawie wszędzie, ze względu na wyjątkową świeżość łąk nadbrzeżnych, zwłaszcza w częściach ryglowych jezior rynnowych, a więc w częściach brzegu najbardziej atrakcyjnych;

b/ utrudniony dostęp do plaży morskiej i brzegu jeziora, ich niezagospodarowania i brak oczyszczania /tym razem nie chodzi o usunięcie źródła zanieczyszczeń, jak w pkt a, lecz o usuwanie nieuniknionego zaśmiecenia/. Respondenci mocno podkreślają, że we wsiach położonych nad jeziorami, stanowiącymi ich główną atrakcję, karygodne i niedopuszczalne jest niezagospodarowanie brzegów, nie mówiąc o blokowaniu dostępu do jeziora;

c/ plaga much.

Pojedynsze wypowiedzi dotyczyły mniej istotnych cech negatywnych wsi:

- brak punktu informacji turystycznej,
- znaczna odległość od lasu; jest to cecha ważna, ale nie dotyczy większości istniejących wsi letniskowych, przeważnie organizowanych na terenach silnie zalesionych,

- "stajnie PGR w środku wsi, w pobliżu sklepu i restauracji /Lutowiska/,
- "budownictwo nieodpowiednie dla charakteru wiejskiego",
- zanieczyszczenie ulic stanowiących drogi przepędowe bydła.

3.6.5. Ocena zmian w warunkach wypoczynku we wsiach letniskowych w ostatnich kilku latach

P o g o r s z e n i e w a r u n k ó w w y p o c z y n k u
obejmuje następujące zjawiska:

- likwidację bądź czasowe zamknięcie niektórych obiektów handlowych i klubów "Ruchu" /świećlic/, przy czym za najbardziej dotkliwą uznaje się dewastację kiosków owocowo-warzywnych /Ostrowo - z trzech, żaden nie funkcjonował; Kosewo, Jabłonka/ - blisko 1/4 opinii,

- złą organizację zaopatrzenia /niedogodne godziny otwarcia sklepów, dowóz chleba w południe; niewłaściwa struktura towarowa - brak niektórych ważnych dla wczasowiczów artykułów wskutek jednakowego traktowania wszystkich sklepów w województwie, w rezultacie niektóre sklepy we wsiach bez funkcji turystycznej dysponują niepotrzebnymi dla nich towarami, są tam w sprzedaży kremy do opalania, denaturat używany do maszynek spirytusowych itp./,

- wyraźny wzrost liczby osób nietrzeźwych - zwracają na to zjawisko uwagę respondenci z wszystkich grup i wszystkich wsi,

- inne, słabiej akcentowane niedogodności, wśród których po kilka głosów uzyskały: brak pracownika "kulturalno-oświatowego" oraz imprez przez niego organizowanych /najwięcej opinii w tej grupie/, postęp procesu pseudocywilizacji /zanieczyszczenie, hałas, ruch samochodowy/, "fatalna architektura nowych budynków", wzrost dewastacji terenów i urządzeń rekreacyjnych /plaż, ławek, trawników - m.in. Rytlu/, brud i bałagan.

Wśród wszystkich tu wymienionych oraz cytowanych przy innych okazjach symptomów pogorszenia sytuacji warto zwrócić uwagę szczególnie na te zjawiska, których poprawa leży w kompetencji organów kultury fizycznej i turystyki:

a/ dewastacja plaż i terenów rekreacyjnych jest związana z wycofaniem się wpt-ów i biur turystycznych z prowadzenia wsi letniskowych, w rezultacie czego urządzenia /np. strażnice i sprzęt ratowniczy na plażach morskich/ stały się bezpańskie, gdyż urzędy gminy nie zatrudniały ratowników, sprzątaczy, konserwatorów zieleni. Konieczne jest przyznanie urzędom gminnym odpowiednich uprawnień /etatów, środków finansowych, sprzętu/,

b/ sygnalizowano trudności z nabyciem sezonowych kart wędkarskich,

c/ całkowicie jednoznacznie zarysowuje się potrzeba zatrudnienia instruktorów kulturalno-oświatowych we wsiach o znaczniejszych funkcjach wczasowo-letniskowych niezależnie od formy organizacyjnej, systemu pośrednictwa itp. Wobec prawdopodobieństwa kształtowania się różnych form organizacji najlepszym rozwiązaniem byłoby obligatoryjne przypisanie tej funkcji urzędowi gminy.

Do obowiązków instruktora k-o należałoby w pierwszym rzędzie organizowanie i zapewnienie:

- wieczorków zapoznawczych i pożegnalnych /postulat często wysuwany/,
- opieki nad dziećmi /bale, wycieczki, zawody sportowe/,
- wycieczek krajoznawczych,
- spraw administracyjno-formalnych,
- szeroko pojętej informacji /turystycznej, usługowej, komunikacyjnej/.

P o p r a w a w a r u n k ó w w y p o c z y n k u

Mimo kryzysu, nastąpiła pewna poprawa w zakresie niektórych uwarunkowań dobrego wypoczynku:

- w rezultacie ograniczenia liczby wczasowiczów niektóre wsie /Witów, Kosewo, Ząb, Rytel, Lubowo/ stały się oichsze, bardziej kameralne i relatywnie lepiej zainwestowane /np. zniknął zupełnie tłok w restauracjach/ - ok. 1/3 głosów. To ważne spostrzeżenie potwierdza wyniki badań preferencji wczasowiczów co do warunków wypoczynku i wskazuje na właściwy kierunek działań resortu w zakresie deglomeracji ruchu letniskowego i jego rozszerzenie na nowe, jeszcze nie eksploatowane tereny. W warunkach istnienia reformy gospodarczej może się ono dokonać jedynie przy pomocy instrumentów ekonomicznych. Nie były one przedmiotem badań w niniejszej pracy, ale z wywiadów wynika, że powinny być skierowane do zespołu działań ułatwiających mieszkańcom wsi podjęcie działalności usługowej /nie podwyżki cen!/ oraz - co powinno być przedmiotem szczególnie pilnych przedsięwzięć - wprowadzenia cieków wczasowych,

- dzięki inicjatywie niektórych gminnych spółdzielni "Samopomocy Chłopskiej" zaobserwowano poprawę jakości wyżywienia /Lubowo, Jabłonka, Rytel/, oparcie jadłospisu na regionalnych surowcach /ryby/ w miejsce mrożonek, a nawet obniżkę cen,

- w wyniku dawniej rozpoczętych lub nawet tylko zaplanowanych procesów inwestycyjnych, niecałkowicie zahamowanych w ostatnich latach, poprawiło się zainwestowanie wsi w zakresie gastronomii /Ostrowo, Jabłonka, Kosewo/ oraz komunikacji /mosty w Ostrowie, przedłużenie drogi we wsi Ząb/,

- tylko około 10% ankietowanych stwierdziło, że nie zaobserwowali żadnych zmian.

3.7. Opinie wczasowiczów z ośrodków zakładowych

Wczasowicze przebywający w ośrodkach wczasowych zakładów pracy mieli do dyspozycji dwie grupy odpowiedzi:

a/ pobyt w ośrodku wczasowym jest korzystniejszy z uwagi na: ...,

b/ pobyt w kwaterach prywatnych jest korzystniejszy z uwagi na: ...

Z wyjątkiem kilku osób, wszyscy pozostali wybrali odpowiedzi z grupy a/, oceniając pobyt w ośrodku wczasowym jako korzystniejszy.

Zdecydowaną przewagę /47% głosów/ uzyskała grupa opinii preferujących dobre techniczne warunki wypoczynku w stosunku do konkurencyjnej grupy opinii o charakterze społecznym i psychicznym oraz opinii neutralnych w stosunku do tych grup.

Za najważniejsze czynniki wyróżniające pobyt w ośrodkach wczasowych wczasowicze uznali cechy dotyczące budynku domu wczasowego /porządek, elegancja, sprząatanie, wysoki standard/, przyznając im 20% odpowiedzi, oraz jego wyposażenia sanitarno-higieniczne - 14% odpowiedzi. Wyniki te w niewielkim tylko stopniu korespondują z opiniami wczasowiczów przebywających w kwaterach prywatnych, którzy niedostatkom sanitarno-higienicznym przyznali tylko ok. 8% udziału w strukturze niepożądanych cech wsi letniskowych. Można zatem domniemywać, że te rozbieżne opinie reprezentują po prostu dwie różne grupy społeczne, z których każda preferuje inne wartości w warunkach wypoczynku urlopowego. Badanie to nie może jednak wskazać, która z tych grup jest liczniejsza. Dla uchwycenia takiej struktury konieczne są badania reprezentacyjne potencjalnych wczasowiczów, prowadzone wśród ludności miejskiej w jej miejscu zamieszkania, a nie w miejscu pobytu urlopowego, jak to czyniono w prezentowanym badaniu.

Opinie przyznające prymat społecznym i psychologicznym korzyściom pobytu na wsiach letniskowych rozbiły się pomiędzy poszczególne cechy i stąd żadna z nich nie uzyskała wającego znaczenia. Około 8% wczasowiczów uznało za istotne "większe towarzystwo do wspólnych zabaw", podobnie 8% preferuje "możliwość korzystania z wycieczek, gier świetlicowych i TV".

Nie uzyskały poparcia - proponowane w formularzu ankiety - cechy takie jak "niskie koszty pobytu" czy "częste wieczorki taneczne".

Tabela 21

Czynniki pozytywnej oceny wczasów w zakładowych
ośrodkach wypoczynkowych w opiniach wczasowiczów

Lp.	Czynniki oceny	Liczba opinii
1	Wysoki standard domu wczasowego /porządek, elegancja, sprząatanie/	20
2	Wyposażenie sanitarne domu wczasowego /ciepła woda, łazienka, ubikacja spłukiwana, ciepło/	14
3	Zapewniona organizacja pobytu	13
4	Dobre wyżywienie	9
5	Możliwość korzystania z wycieczek, gier świetlicowych, TV	8
6	Duże towarzystwo do wspólnych zabaw	8
7	Możliwość zabaw dla dzieci	7
8	Niskie koszty pobytu	7
9	Dużo czasu dla siebie	5
10	Częste wieczorki taneczne	4
11	Dojazd autobusem zakładowym	4
	RAZEM	99

4. KOSZTY POBYTU WE WSIACH LETNISKOWYCH

4.1. Sposób realizacji założeń ankiety i wiarygodność uzyskanych odpowiedzi

Zagadnienie kosztów pobytu stanowiło w kolejności drugiej pod względem stopnia intymności problem badawczy. Pytania o zasobność finansową i wysokość wydatków na poszczególne cele są ze zrozumiałych względów zawsze nieco drażliwe i wywołują pewną nieufność w stosunku do pytającego. W drastycznych wypadkach mogą u osób wyjątkowo podejrzliwych kojarzyć się z dochodzeniem podatkowym, a nawet budzić obawę przed domniemaną kradzieżą.

Sytuacja ta wymagała szczególnie taktownego ujęcia pytań, ostrożnej ich realizacji i drobiazgowej kontroli wyników. Na tych trzech etapach badań zastosowano następujące środki zaradcze, mające zapewnić w możliwie wysokim stopniu wiarygodność uzyskanych odpowiedzi:

1/ w zakresie konstrukcji ankiety:

- zespół pytań o koszt pobytu umieszczono na ostatnim miejscu ankiety, by respondent odpowiadał na nie przekonany poprzednimi pytaniami o celowości i bezstronności badań;

- pytania o koszty pobytu były poprzedzone - mniej istotnymi dla celu badań - pytaniami o dochody osobiste, stanowiącymi najbardziej prywatną sferę badań, co powinno - po udzieleniu na nie odpowiedzi - obniżyć u respondentów napięcie emocjonalne i ułatwić bardziej swobodne wypowiedzanie się w sprawach mniej drażliwych tj. o wydatkach na wczasy;

- w zespole pytań o sprawy finansowe umieszczono pytanie o wysokość dotacji, co powinno wskazać respondentom właściwą intencję badań tj. wyjaśnienie sprawy wielkości pomocy państwa i stopień obciążenia ich budżetów osobistych;

- zastosowano alternatywnie: możliwość określenia całkowitego kosztu pobytu w postaci dysponowanej na ten cel gotówki lub jako sumy elementów wydatków, aby umożliwić ankietowanym wybór łatwiejszej odpowiedzi;

2/ w zakresie realizacji badań:

- przeszkolono wszystkich ankietatorów co do założeń ankiety i sposobu prowadzenia wywiadów, kładąc specjalny nacisk na stosowanie różnych technik rozmowy, wyjaśnienie celu ankiety, unikanie agresywnego i apodyktycznego tonu pytań;

- pewną część informacji można było uzyskać bez zadawania pytań;

- w miarę możliwości nie posługiwano się w trakcie rozmowy formularzem ankiety, lecz odpowiedzi notowano "na brudno", przenosząc je na formularz dopiero po zakończeniu wywiadu;

- znaczną część wywiadów prowadzono w warunkach sprzyjających swobodnej rozmowie /np. na plaży/;

3/ w zakresie weryfikacji wyników:

- odrzucono ankiety niepełne oraz takie, których sposób wypełnienia nasuwał przypuszczenie, że są nierzetelne,

- odrzucono ankiety wewnętrznie sprzeczne tj. takie, w których dane o wydatkach i dochodach były rażąco niezgodne z zawodem, sposobem dojazdu, charakterem pobytu lub innymi danymi rzeczowymi,

- skorygowano oczywiste pomyłki i błędy rachunkowe.

Biorąc pod uwagę omówiony tryb badań można uznać, że wiarygodność uzyskanych wyników jest co najmniej duża. Opinia ta dotyczy oczywiście jedynie badanej próby. Sprawę reprezentatywności próby w stosunku do populacji i możliwości ogólnokrajowej interpretacji wyników omówiono w podrozdz.

1.3. Tu można jedynie dodać, że uzyskane w badaniach kosztów pobytu prawidłowości i zależności /omówione kolejno poniżej/ są w większości na tyle czytelne i logiczne, że można bez obawy przekroczenia dopuszczalnego błędu przyjąć, że również uzyskane wartości liczbowe odpowiadają z dużym przybliżeniem wartościom rzeczywistym.

4.2. Całkowity koszt pobytu wczasowego

Koszt 2-tygodniowego pobytu we wsi letniskowej obliczony średnio na 1 osobę w gospodarstwach rodzinnych w sierpniu 1982 r. wyniósł 5.606,- zł.

Całkowita wysokość wydatków na pobyt wczasowy zależy od bardzo wielu czynników: standardu wynajmowanych pokoi, lokalizacji kwatery w obrębie wsi i odległości od morza lub jeziora, sposobu wyżywienia /w stołówce, w restauracji, na własną rękę/, sprawności zaopatrzenia wsi w towary spożywcze /np. konieczność wyjazdów po zakupy/ - rodzaju i ilości produktów spożywczych przywiezionych z domu /bardzo częste przypadki/, upodobań żywieniowych i możliwości ich zaspokojenia, liczby dzieci i możliwości zaspokojenia ich potrzeb /słodycze, pamiątki, owoce/, wieku wczasowiczów i ich zwyczajów rekreacyjnych /wydatki na alkohole, na rozrywki, na pobyty w lokalach rozrywkowo-gastronomicznych/, odległości wsi letniskowej od miejsca stałego zamieszkania, środków dojazdu na wczasy /własny samochód, PKP, PKS/ itp.

W wyniku działania tak wielu czynników deklarowane koszty pobytu są bardzo zróżnicowane i wahają się od około 2,5 tys. zł do 13 tys. zł za 2-tygodniowy pobyt 1 osoby. Trzeba jednak powiedzieć, że takie ekstremalne wartości /pow. 50% średniej w dół i w górę tj. do 2.800,- i powyżej 8.400,-zł/ stanowią niecałe 10% powyżej średniej, w związku z czym wartość modalna jak również i mediana są znacznie wyższe od średniej arytmetycznej.

Okazuje się więc, że średni koszt pobytu na wczasach we wsi letniskowej był w 1982 roku znacznie niższy niż na wczasach zakładowych lub innych formach wczasów organizowanych przez biura podróży. Rodzina nie dysponująca możliwościami uzyskania wczasów w ośrodku zakładowym, która zechciała zakupić na wolnym rynku skierowanie na wczasy organizowane przez "Turystę", "Gromadę" lub jedno z wojewódzkich biur turystycznych, musiała zapłacić za nie od 5.200,- do 7,500,- zł, zaś najczęściej około 6,5-7,0 tys. zł na 1 osobę. Tymczasem pobyt na wczasach we wsi letniskowej, również organizowany samodzielnie na zasadzie wolnej sprzedaży /wynajem kwatery bez pośrednictwa biura podróży/ kosztował taką rodzinę średnio 5.600,- zł na 1 osobę. Pobyt taki był również tańszy od pobytu na wczasach zakładowych, których koszt kształtował się w granicach 4,5-7,2 tys. zł a więc nieco niżej niż oferowały to przedsiębiorstwa turystyczne w wolnej sprzedaży. Rozważania te są jednak prawdziwe przy założeniu, że zgodnie z zaleceniami zainteresowanych resortów /GKT i MPPiSS/ do indywidualnych wczasów we wsiach letniskowych stosuje się dofinansowywanie z funduszu zakładowego, podobnie jak do wczasów pracowniczych organizowanych przez zakłady pracy. Temat ten rozwinięto w rozdz. 4.8.

Tabela 22

Przykłady wysokości kosztu 2-tygodniowych wczasów

Miejscowość	Rodzaj obiektu	Właściciel lub gestor	Cena
Kołobrzeg	dom wczasowy	Kombinat Budowlany Bydgoszcz	6.837,-
Dźwirzyno	- " -	ZNTK - Bydgoszcz	7.000,-
Sianożęty	domki camping.	Eltra - Bydgoszcz	4.600,-
Jurata	kwatery prywatne	Woj.Przed.Tur.	6.524,-
Tleń	hotel turyst.	SBT "Turysta"	7.549,-
Ciechocinek	pensjonat	SBT "Turysta"	6.366,-
Zakopane	kwatery prywatne	Woj.Przed.Tur.	7.015,-

Wyraźne różnice w wysokości kosztów pobytu występują w poszczególnych kategoriach klasyfikacyjnych, na jakie podzielono wczasowiczów.

Najostrzej występuje zależność wysokości wydatków na pobyt wczasowy od wysokości dochodu na 1 członka rodziny. W rodzinach najbogatszych średnie wydatki na pobyt wczasowy są 2,6-krotnie wyższe od wydatków rodzin najuboższych i ściśle proporcjonalne do wysokości dochodów /tab. 23/.

Tabela 23

Zależność wydatków na pobyt wczasowy od zamożności rodziny

	Wysokość dochodów miesięcznych na 1 członka rodziny /w tys. zł/			
	do 3,9	4,0-6,9	7,0-8,9	pow.9,0
Średnie wydatki na 2-tygodniowy pobyt 1 osoby	3.710,-	5.459,-	6.206,-	9.544,-

Dosyć wyraźna jest również zależność wydatków od pozycji społeczno-zawodowej wczasowiczów i wskazuje na większą wagę, jaką warunkom rekreacji przypisuje grupa "inteligencka", wydająca na pobyt wczasowy 1 osoby ponad 6 tys. zł, podczas gdy wczasowicze z grupy "podstawowej" wydają na pobyt wczasowy sumę bardzo zbliżoną do średniej wydatków na ten cel. Dane dla grupy "nisko kwalifikowanej" ze względu na jej małą liczebność w próbie są mało wiarygodne /tab. 24/.

Przedstawione wyżej dane o zależności wydatków od zamożności rodziny i jej pozycji społeczno-zawodowej są zgodne z obiegowymi sądami i łatwo wytłumaczalnymi prawidłowościami. Natomiast w odniesieniu do sytuacji rodzinnej zarysowana niżej zależność statystyczna nie znajduje łatwego uzasadnienia logicznego. Wydaje się, że rodziny rozbudowane, zwłaszcza wielodzietne, powinny wydawać więcej pieniędzy na dożywienie dzieci, a osoby starsze i samotne o niższych dochodach, często renciści, powinny wydawać mniej. Tymczasem choć różnice

nie są tak duże jak w tabl. 22 i 23, rodziny rozbudowane wydają najmniej, a osoby samotne najwięcej /tab. 25/.

Tabela 24

Zależność wydatków na pobyt wczasowy od pozycji społeczno-zawodowej

	Grupa społeczno-zawodowa		
	inteligencka	podstawowa	nisko kwalifikowana
Średni koszt 2-tygodniowego pobytu 1 osoby	6.041,-	5.359,-	3.675,-

Jak wykazuje dalsza analiza, różnice te polegają głównie na kosztach noclegu. Trzeba jednak zwrócić uwagę, że jest to sygnał niebezpiecznego zjawiska społecznego, polegającego na mniejszych możliwościach rekreacyjnych rodzin wielodzietnych

Tabela 25

Zależność wydatków na pobyt wczasowy od sytuacji rodzinnej

	Sytuacja rodzinna		
	rodziny rozbudowane	rodziny niepełne	osoby samotne
Średnie wydatki na 2-tygodniowy pobyt 1 osoby	4.759,-	5.764,-	7.514,-

Mimo niewielkiej liczebności poszczególnych grup rodzinnych, podjęto próbę sprawdzenia, w jakich rodzinach występują najniższe koszty pobytu we wsiach letniskowych. Odrzucając wyniki dla najmniej liczebnych grup rodzinnych, udało się stwierdzić, że rodziny 5-osobowe /przebywające na wczasach z 3 dziećmi lub 2 dziećmi i jednym z dziadków/ wydawały na wczasach średnio 3.864,- zł na 1 osobę. Jest to już

poważny problem społeczny i wskazuje na bardzo trudną sytuację materialną rodzin wielodzietnych oraz niski stopień zaspokojenia ich potrzeb wypoczynkowych.

4.3. Wysokość wydatków na noclegi^{16/}

Średni koszt noclegów we wsiach letniskowych wyniósł 1.344,- zł za 2 tygodnie, z reguły w pokojach wieloosobowych. Charakter i standard wynajmowanych pomieszczeń szczegółowo omówiono w rozdz. 3.4. oraz 5.1.

Średnia cena wynajmu 1 łóżka wynosiła 94,- zł za 1 dobę, wahając się w granicach 70-80 do 150,- zł, najczęściej ok. 120,- zł za 1 dobę. Zauważono, że wyraźne różnice ceny występowały przy wynajmie pokoi na dłuższe okresy, podczas gdy przy pobycie 1- 2-tygodniowym kwaterodawcy nie stosowali ulg. W efekcie można było spotkać przypadki, że za wynajmem pokoju na 4 tygodnie pobierano prawie taką samą cenę jak za pobyt 2-tygodniowy. Ze względu na zbyt małą liczbę spostrzeżeń, uwag powyższych nie można zweryfikować statystycznie.

Koszt noclegów stanowi najmniej zróżnicowany składnik całkowitej sumy wydatkowanej na pobyt czasowy, niemniej jednak tu również występuje zależność od sytuacji materialnej i społecznej rodziny. W odniesieniu do grup społeczno-zawodowych zróżnicowanie wydatków na noclegi jest najmniejsze i można pominąć dane liczbowe. Lepszych warunków wypoczynku poszukiwali przedstawiciele grupy "inteligentkiej", płacąc odpowiednio więcej za wyższy standard noclegu, zaś pracownicy nisko kwalifikowani zadowalali się noclegami nieznacznie prymitywnymi, płacąc za nie kilkanaście % mniej.

^{16/} W dalszym ciągu tekstu przez "nocleg" i jego warunki rozumie się standard kwater prywatnych obejmujący nie tylko warunki noclegu, ale i standard higieniczno-sanitarny.

Większe różnice uzależnione były od sytuacji rodzinnej. Rodziny rozbudowane, często wielodzietne, płaciły na nocleg o 1/3 mniej niż osoby samotne. Prawdliwość ta jest zrozumiała i nie powinna budzić niepokoju /tab. 26/.

W rodzinach rozbudowanych - jak to stwierdzono w czasie badań z autopsji - występowały dwie sytuacje powodujące obniżenie kosztu noclegu:

1/ sypianie dzieci lub dzieci z rodzicami w 3-4 osoby na dużych tapczach 2-osobowych,

2/ stosowanie ulg przez kwaterodawców wobec dzieci śpiących na łózkach /tapezanikach, kozetkach/ niepełnowymiarowych. Zrozumiałe jest również dążenie starszych osób samotnych do zapewnienia sobie możliwie wysokiego standardu noclegu i warunków sanitarnych.

Tabela 26

Zależności wydatków na noclegi od sytuacji rodzinnej
wczasowiczów

	Sytuacja rodzinna		
	rodziny rozbudowane	rodziny niepełne	osoby samotne
Średni koszt wynajmu 1 łózka w okresie 2 tygodni	1.181,-	1.306,-	1.700,-

Podobnie, choć większe różnice /blisko 2-krotne/ mają miejsce w zależności od dochodów, co jest również całkowicie zrozumiałe /tab. 27/.

Tabela 27

Zależność wydatków na noclegi od zamożności rodziny

	Wysokość dochodów miesięcznych na 1 członka rodziny /w tys. zł/			
	do 3,9	4,0-6,9	7,0-8,9	pow. 9,0
Średni koszt wynajmu 1 łóżka w okresie 2 tygodni	958,-	1.282,-	1.450,-	1.855,-

4.4. Wysokość wydatków na wyżywienie

W badanych wsiach letniskowych znaczna część wczasowiczów żywiła się na własną rękę, wielu z nich przywiozło dużą ilość towarów spożywczych z domu /puszki, przetwory własne/. Statystycznie nie można jednak uchwycić wielkości tego zjawiska, gdyż nie było ono przedmiotem badania, a informacje o sposobie żywienia respondentów podawali dodatkowo, jako uzasadnienie braku ścisłych danych o wydatkach na żywność.

Wydatki na wyżywienie stanowiły podstawową pozycję kosztu wczasów obejmując 55% globalnych wydatków i wyniosły średnio 3.130,- zł na 1 osobę. Stosunek kosztów noclegu /rozumianego jako wyznacznik standardu kwatery/ - do kosztów wyżywienia wynosił średnio 1 : 2,3 i był różny w poszczególnych grupach klasyfikacyjnych. Tymczasem w ośrodkach wczasowych analizowanych w tab. 22 był on nieco wyższy i wynosił około 1 : 2,5-3,0.

Dane tabeli 28 wskazują, że relatywnie największe znaczenie do jakości wyżywienia przywiązywały niepełne gospodarstwa domowe, złożone najczęściej z młodego małżeństwa bezdzietnego lub małżeństwa z jednym dzieckiem.

Tabela 28

Stosunek kosztów noclegu do kosztów wyżywienia

	Grupy klasyfikacyjne czasowiczów					Dochody na 1 czł. rodziny			
	Pozycja społ.-zawod.			Sytuacja rodzinna		do 4	4-7	7-9	pow.9
	intel.	podst.	nisko kw.	rozbud.	niepeł.				
stosunek kosztów noclegu do kosztów wyżywienia	1:2,4	1:2,1	1:2,1	1:2,3	1:3,0	1:2,2	1:2,3	1:2,1	1:3,2

Różnice bezwzględne w standardzie wyżywienia w poszczególnych kategoriach klasyfikacyjnych wczasowiczów były bardzo ostre. Pomijając nawet wyjątkowo duże wydatki na żywność, jakie ponosiły rodziny najzamożniejsze /średnio 5,9 tys. zł na 1 osobę/, to i tak różnice te były dwukrotne. Najwięcej wydawały na żywność osoby samotne /lub małżeństwa emerytów/ oraz rodziny z grupy inteligenckiej, zaś najmniej rodziny rozbudowane, zwłaszcza wielodzietne z grupy podstawowej /średnio ok. 2,7 tys. zł na 1 osobę, wobec 3,5-4,0 tys. zł w pozostałych grupach/.

Tabela 29

Zależność wydatków na żywność od sytuacji rodzinnej i pozycji społeczno-zawodowej

	Sytuacja rodzinna			Pozycja społeczno-zawodowa		
	rodziny rozbud.	rodziny niepeł.	osoby samotne	grupa intel.	grupa podstaw.	grupa nisko kw.
średnie wydatki na żywn. na 1 osobę w okresie 2 tygodni	2.715,-	3.000,-	4.212,-	3.414,-	2.790,-	2.125,-

Podkreślano już poprzednio złą sytuację rekreacyjną rodzin rozbudowanych. Rodziny te wydają mniej na noclegi, co skomentowano jako zjawisko, które nie musi budzić niepokoju. W przypadku wyżywienia sytuacja jest odmienna i wymaga zwrócenia na nią szczególnej uwagi. Ponad 1/3 rodzin z grupy podstawowej i nieco więcej z rodzin rozbudowanych wydawała na żywność poniżej 2 tys. zł na 1 osobę. Było szereg przypadków, występujących w ankietach - całkowicie wiarygodnych pod każdym względem, wydawania na żywienie sum ledwo przekraczających 1 tys. zł na 1 osobę. Oznacza to, że w analizowanych

rodzinach dzienny wydatek na żywność wynosił około 110,- zł na 1 osobę. Przyjmując najniższą cenę abonamentowego obiadu w lokalu zbiorowego żywienia w 1982 r. w wysokości 65,- zł pozostaje po 22,- zł na śniadanie i kolację.

W tym samym czasie zakłady pracy i przedsiębiorstwa turystyczne oferowały wczasy, na których dzienna cena wyżywienia była co najmniej dwukrotnie wyższa i wynosiła:

- w obiektach o najniższym standardzie - 220,- zł
/np. Rudzki Most k. Tucholi - camping wpt/
- w pensjonatach - 270,- zł
- w ośrodkach zakładowych - 290,- zł
/np. Z-dy Chemiczne/

Oczywiście w koszt wyżywienia wliczone jest prawie 100% marży, ale i tak dane te wymownie świadczą o bardzo niskim poziomie zaspokojenia potrzeb żywieniowych w niektórych grupach społecznych w czasie wypoczynku urlopowego. Brak podstaw, aby oceniać przyczyny i skutki tego zjawiska, trzeba jednak stwierdzić, że nie może być mowy o prawidłowym wypoczynku tych grup ludności wobec niewątpliwie występujących w ich rodzinach niedoborów żywieniowych.

Jednym z decydujących czynników niewielkich wydatków na żywność była zamożność gospodarstw domowych. W sposób jaskrawy potwierdza to tabela 30.

Tabela 30

Zależność wydatków na żywność od zamożności rodziny

	Dochody na 1 członka rodziny			
	do 3,9 tys. zł	4,0-6,9 tys. zł	7,0-8,9 tys. zł	pow. 9,0 tys. zł
Średnio wydatki na żywność na 1 osobę w okresie 2-tygodniowym	2.117,-	2.997,-	3.116,-	5.889,-

4.5. Wysokość wydatków na rozrywki

W grupie wydatków na rozrywki zalecono ujmowanie następujących pozycji: alkohol i inne wydatki związane z uczestnictwem w lokalach gastronomiczno-rozrywkowych, słodycze i pamiątki dla dzieci, prasa, widokówki, automaty do gry, wycieczki krajoznawcze /w przypadku wycieczek własnym samochodem, koszty benzyny wliczono do kosztów dojazdu z uwagi na trudność ich wyodrębnienia/.

Średnie wydatki na rozrywki wyniosły 738,- zł na 1 osobę, ponieważ jednak kilka procent respondentów podało, że w ogóle nie wydają pieniędzy na rozrywki, rzeczywiste wydatki na ten cel były nieco wyższe. Nie jest to wielkość mała. Suma ok. 50,- zł dziennie przeznaczona na drobne wydatki wydaje się dawać tak niezbędne dla prawidłowego wypoczynku poczucie niezależności finansowej, np. możliwość zakupu słodyczy dla dzieci /cena popularnych gofrów wynosiła w sezonie średnio 16-24,- zł/.

W związku z analizą wydatków na rozrywki warto odnotować, że badanie korelacji poszczególnych składników wydatków na pobyt wczasowy i cech wczasowiczów wskazuje, że tylko w dwóch przypadkach /na 15 możliwych/ załamuje się charakterystyczna zależność, polegająca na spadku wydatków w grupach klasyfikacyjnych według następującej kolejności:

- a - grupa "inteligencka" $\rightarrow$ podstawowa $\rightarrow$ nisko kwalifikowana;
- b - osoby samotne $\rightarrow$ rodziny niepełne $\rightarrow$ rodziny rozbudowane;
- c - rodziny zamożniejsze $\rightarrow$ rodziny uboższe

Odwrócenie tej kolejności występuje tylko podczas wydatków na rozrywki /drugi z przypadków jest statystycznie nieistotny/. Przodują tu rodziny z grupy podstawowej /wydatki o 21% wyższe od grupy "inteligenckiej"/, przeważnie niepełne. Można domniemywać, aczkolwiek nie badano tego aspektu sprawy, że jest to przykład znanego w socjologii, a także z autopsji, zjawiska szczególnego preferowania niektórych rozrywek /a trzeba pamiętać, że dominują tu wydatki na alkohol/ przez osoby o niskich aspiracjach kulturalnych i niskim poziomie wykształcenia.

4.6. Wysokość wydatków na dojazd do wsi letniskowej

Średnia wysokość wydatków na dojazd wyniosła 394,- zł na 1 osobę. Była zależna od odległości od miejsca stałego zamieszkania oraz od środka komunikacji. Te dwa elementy wykazują ścisłą korelację. Przy odległościach przekraczających 100-150 km był to zwykle przejazd własnym samochodem osobowym i wówczas koszt dojazdu osiągał 1,0 tys. zł i więcej /np. relacja Kraków-Wiele/ na 1 osobę. Przy mniejszych odległościach rzędu kilkudziesięciu kilometrów dojeżdżano autobusem lub koleją, co odniżyło koszt do niewiele ponad 100,- zł na 1 osobę.

Jak w dotychczas analizowanych składnikach wydatków, tak i dojazdy są ściśle skorelowane z pozycją społeczno-zawodową, sytuacją rodzinną i dochodami wczasowiczów. Różnice są dość znaczne procentowo, jednak w liczbach bezwzględnych niewielkie: 200-300,- zł.

Tabela 31

Zależność wydatków na dojazdy od pozycji społeczno-zawodowej i sytuacji rodzinnej

w zł

	Pozycja społeczno-zawodowa			Sytuacja rodzinna		
	grupa intel.	grupa podstaw.	grupa nisko kwalif.	rodzina rozbud.	rodzina niepełna	osoby samotne
Średnie wydatki na dojazdy na 1 osobę	521,-	420,-	275,-	343,-	531,-	642,-

4.7. Zróżnicowanie geograficzne kosztów pobytu

Ze względu na niewielką liczebność próby nie obliczano zróżnicowania kosztów pobytu dla wszystkich wsi, zaś analizowane tu liczby otrzymane dla wsi o kilkunastu reprezentantach nie mają większej wartości. Jednakże te niepełne nawet informacje wskazują, że w 1982 r. nastąpiło - jak się wydaje - pewne spłaszczenie różnic między kosztem pobytu w poszczególnych wsiach. Badanie nie umożliwia wyraźniejszego wskazania wsi "drogich" i "tanich", aczkolwiek można wysnuć ograniczone wnioski, że o ile nie zauważa się znacznie-
szych różnic in plus we wsiach tradycyjnie drogich, o tyle obniżka kosztów pobytu miała miejsce w kilku mniejszych i nieco mniej atrakcyjnych dla wypoczynku wsiach, jak Jabłonka, Rytel i Kasinka Mała.

W tych wsiach koszt pobytu był o 20% niższy od średniej, na co składały się odpowiednio niższe koszty dojazdów, a w mniejszym stopniu wyżywienia i częściowo noclegów. Zwłaszcza w Rytle /17 odpowiedzi/, gdzie większość wczasowiczów przybyła z najbliższych okolic /Chojnice, Bydgoszcz/ na obniżenie kosztów pobytu wpłynęły niskie wydatki na dojazd oraz stosunkowo nie tak wysokie koszty wyżywienia. Były one z kolei większe w górach i nad morzem, co spowodowało, że pobyt we wsiach w tych rejonach był droższy. Najdroższą wsią okazały się Kruklanki, w których wszystkie składniki kosztów pobytu były wyższe niż gdzie indziej.

Ilustrujące te wnioski dane w tabeli 32 należy traktować z rezerwą, gdyż obok niewielkiej liczby respondentów, pewną rolę mógł tu odegrać sposób prowadzenia wywiadów, które dla całej wsi wykonywała ta sama osoba i mogła wszystkie dane zawyżać lub zaniżać.

Tabela 32

Średni koszt pobytu 1 osoby na czasach
2-tygodniowych w niektórych wsiach

w tys. zł

Lp.	Nazwa wsi	Koszt pobytu				
		Ogółem	w tym			
			noclegi	wyżywienie	rozrywki	dojazdy
1	Rytel	4,1	1,1	2,3	0,5	0,2
2	Wiele	6,6	1,6	3,6	0,2	1,2
3	Kruklanki	8,4	2,1	4,3	1,2	0,8
4	Kasinka Mała	4,3	0,9	2,4	0,6	0,1
5	Ostrowo	5,8	1,6	3,3	0,4	0,5
6	Ząb	6,2	1,3	3,1	0,7	0,4
7	Jabłonka	4,7	1,3	2,7	0,4	0,5
	Średnio 14 wsi	5,6	1,3	3,1	0,7	0,4

4.8. Wysokość dopłat z zakładowego funduszu socjalnego

W analizowanej próbie 173 gospodarstw domowych wczasowiczów struktura dopłat przedstawiała się następująco:

- otrzymali lub otrzymają dopłatę - 19 rodzin = 11%
- nie otrzymali i nie otrzymają - 129 rodzin = 75%
- brak informacji o możliwościach otrzymania dopłaty w przypadku wczasów indywidualnych - 25 rodzin = 14%

Podane wielkości stanowią jeden z najbardziej drastycznych wyników przeprowadzonego badania i nie wymagają komentarza. Dla pełności obrazu należy dodać, że ta struktura nie ma żadnego związku z jakimikolwiek parametrami badanych grup klasyfikacyjnych gospodarstw domowych. Jest identyczna

we wszystkich grupach społeczno-zawodowych /inteligenckiej, podstawowej i nisko kwalifikowanej/ oraz we wszystkich sytuacjach rodzinnych /w rodzinach rozbudowanych, niepełnych i u osób samotnych/.

Średnią wysokość dotacji, aczkolwiek ze względu na niewielką próbkę /19 rodzin/ jest ona mało wiarygodna, można ocenić jako bardzo niską, kształtuje się ona bowiem na poziomie ca 3,8 tys. zł na jedną rodzinę. Na to oczywiście pewien związek z niezłą sytuacją materialną wczasowiczów we wsiach letniskowych, jednakże gdyby zależało to jedynie od wysokości dochodów - dotacje powinny być znacznie wyższe.

Jak wynika z rozmów z wczasowiczami, przyczyną nieprzyznawania dopłat, a w przypadku przyznania - ustalania ich na tak niskim poziomie - jest konserwatyzm zakładowych służb socjalnych nie uznających prawa do dopłaty z zfs wczasowicom na wsiach letniskowych i zasłaniania się brakiem obowiązujących przepisów.

4.9. Wnioski

1. Wysokość wydatków na pobyt wczasowy nie zależy od rzeczywistych potrzeb wczasowiczów, wyznaczonych wiekiem, rodzajem pracy, wiekiem i liczbą dzieci, względnie innymi wskaźnikami skorelowanymi z badanymi /np. stan zdrowia/, lecz prawie wyłącznie od wysokości dochodów.

2. Wysokość dochodów najbardziej oddziaływała na wydatki żywnościowe, gdyż ceny kwater były stosunkowo wyrównane i nie było większych możliwości zapewnienia sobie bardziej luksusowych warunków bądź też oszczędzania na tym składniku kosztów pobytu.

3. Posiadanie większej liczby dzieci oraz małych dzieci nie wpływa statystycznie na wzrost wydatków na żywienie /owoce, warzywa/.

4. W najgorszej sytuacji znalazły się młode małżeństwa z jednym lub /rzedziej/ dwojgiem dzieci, które ze względu na niewielki staż pracy i poziom wykształcenia, przy dużych potrzebach w zakresie urządzania gospodarstwa rodzinnego, mają trudne warunki materialne, co zmusza je do dużych oszczędności w czasie pobytu na wczasach. Rodziny takie należą do grupy, która najbardziej ucierpiała podczas kryzysu.

5. Rozważania o wysokości wydatków na pobyt wczasowy w połączeniu z wysokością dochodów oraz strukturą zawodowo-społeczną i rodzinną wczasowiczów pozwalają postulować, aby w minimum socjalnym uwzględniać także koszt corocznego pobytu na wczasach, obliczonego w wysokości najniższej jako pobyt na wsi letniskowej. Wysokość tej sumy proponuje się przyjąć jako wielokrotność stawki dziennej, stanowiącej 150% minimalnego dziennego kosztu wyżywienia, aktualnego w każdym kolejnym okresie.

6. W badaniach kosztów pobytu we wsiach letniskowych nie stwierdza się działania polityki osłony socjalnej w stosunku do grup społecznych najgorzej sytuowanych.

Tabela 33

Zestawienie dochodów i wydatków wczasowych **wybranych**
rodzin

Nr ankie- ty /I-in- tel./ P- podst. 1, 2..n-licz- ba człon- ków ro- dziny/	Dochody na 1 członka rodziny /mie- sięcz- nie w tys.zł/	Wydatki na 2-tygodniowy pobyt na 1 osobę - w tys. zł				
		Ogółem	noclegi	żywność	rozryw- ki	dojazd
86 /I-3/	5,6	5,0	1,5	2,4	0,6	0,5
105 /I-3/	3,2	5,0	1,5	2,5	1,0	-
136 /I-5/	3,5	4,0	1,0	2,3	0,5	0,2
106 /I-4/	4,5	6,2	1,5	4,5	-	0,2
85 /P-4/	4,2	5,5	1,2	3,0	1,0	0,3
89 /P-5/	4,8	6,2	1,7	3,9	0,3	0,3
135 /P-4/	3,2	3,1	0,8	1,8	0,4	0,1
35 /P-4/	4,5	x	1,5	?	0,3	0,7
20 /P-4/	7,5	x	-	2,0	0,4	0,7
126 /P-3/	4,5	2,8	1,0	1,5	0,2	0,1
Średnia ca- łej próby	5,7	5,6	1,3	3,1	0,7	0,4

Objaśnienia znaków:

x - wypełnienie rubryki niecelowe

- - zjawisko nie występuje

? - brak informacji

5. WARUNKI FUNKCJONOWANIA WSI LETNISKOWYCH

5.1. Charakterystyka społeczno-ekonomiczna gospodarstw domowych wynajmujących kwatery prywatne

Położenie badanych wsi letniskowych w rejonach słabo zurbanizowanych i niezbyt rozwiniętych gospodarczo determinuje większość cech wpływających na warunki funkcjonowania wsi letniskowych. Jedną z takich grup cech jest charakterystyka gospodarstw domowych wynajmujących kwatery prywatne. Gospodarstwa te wyróżniają się niskim poziomem rozwoju oraz pewnymi cechami typowymi dla wczesnej fazy awansu społeczno-gospodarczego. Mówi o tym głównie nieznaczna przewaga ludności chłopskiej - 47% /udział chłopów-robotników w tej grupie jest nieznaczny/ w stosunku do innych grup społeczno-zawodowych /"podstawowej" i nisko kwalifikowanej/ oraz dominacja rodzin wielodzietnych /71%/, przy bardzo niewielkim udziale rodzin inteligenckich i osób samotnych. Warto jednak zwrócić uwagę, że proporcja kwaterodawców z poszczególnych grup społeczno-zawodowych jest bardzo podobna do tych proporcji w całej ludności wiejskiej.

Oznacza to, że wynajmem kwater zajmują się w równym stopniu przedstawiciele wszystkich grup społeczno-zawodowych, istniejących na terenach wiejskich.

Konsekwencją cech społeczno-demograficznych i poziomu rozwoju regionu jest niezbyt dobra sytuacja ekonomiczna badanych gospodarstw domowych. Stanowi ona główną, a często jedyną motywację do podejmowania wynajmu kwater prywatnych, a w mniejszym stopniu innych usług dla wczasowiczów /żywienie zbiorowe, pensjonaty/.

Tabela 34

Cechy społeczno-demograficzne gospodarstw
domowych wynajmujących kwatery prywatne

	Liczba gospodarstw	
	wielkość bezwzględna	odsetki
Grupa społeczno-zawodowa:		
- inteligencka	9	7,2
- podstawowa i nisko kwalifikowana	57	45,6
- chłopska i robotniczo-chłopska	59	47,2
	125	100,0
Sytuacja rodzinna:		
- rodziny rozbudowane	89	71,2
- rodziny niepełne	24	19,2
- osoby samotne	12	9,6
	125	100,0

Średni dochód na 1 członka rodziny w wynajmujących kwatery gospodarstwach domowych, które ankietowano, wyniósł 3.860,- zł. Jest to prawdopodobnie wartość zaniżona, ale nieznacznie i to tylko w zakresie spożycia naturalnego u ludności chłopskiej. Brak rocznika statystycznego z danymi za rok 1982 nie pozwala porównać tej wartości ze średnią ogólnokrajową. Już jednak w 1981 roku dochody pracowniczych gospodarstw domowych były wyższe lub zbliżone do poziomu

analizowanych gospodarstw i wynosiły:^{17/}

- małżeństwo z 1 dzieckiem - 4.980,- zł na 1 członka rodziny
- " - z 2 dziećmi - 3.916,- zł - " -

Wobec wzrostu dochodów ogólnopolskich w roku 1982 o ponad połowę, dochody analizowanych gospodarstw w 1982 r. należy uznać za niskie, na granicy minimum socjalnego lub nieco powyżej niego.

Dochody rodzinne wpływają na inne cechy ekonomiczne gospodarstw, takie jak: standard budynku mieszkalnego i wyposażenia mieszkania. Zgodnie z modelem konsumpcji, obserwowanym na terenach wiejskich w jednej z pierwszych faz awansu społeczno-ekonomicznego, w analizowanych gospodarstwach /mimo słabej sytuacji materialnej/ przywiązuje się wielką wagę do standardu budynku i mieszkania.

Blisko 80% wszystkich analizowanych budynków mieszkalnych stanowią obiekty nowe, wyposażone w wodę bieżącą, z łazienkami, przeważnie z centralnym ogrzewaniem /41,6% budynków/. Cecha ta w zasadniczy sposób różni analizowany zbiór od wsi letniskowych w rejonie Borów Tucholskich, badanych w latach 1974-75, gdzie w budynkach takich wynajmowano zaledwie 37,6% kwater prywatnych. W obecnie analizowanym zbiorze liczniejsze niż wówczas budynki pełnostandardowe, w wyniku niedoborów środków finansowych, cechują się z reguły gorszym standardem wykonawstwa i niższym stopniem zaawansowania stanu finalnego, niż rzadsze, ale "lepsze" tego typu budynki badane prawie 10 lat temu. Budynki badane obecnie przez wiele lat nie osiągają stanu pełnego zakończenia robót.

^{17/} Przeliczenie wg Rocznika Statystycznego 1982, tab. 30 /154/ s. 113. Po opracowaniu niniejszego tekstu ukazał się Rocznik Statystyczny 1983, z którego wynika, że w 1982 r. średni dochód na 1 osobę wynosił 6.913 zł /przeliczenie wg tabeli 15/182, s. 111, por. też tab. 1 /168/ B, s. 99/.

Tabela 35

Cechy ekonomiczne gospodarstw domowych
wynajmujących kwatery prywatne

	Liczba gospodarstw	
	wielkość względna	odsetki
Dochody miesięczne na 1 członka rodziny:		
- do 4 tys. zł	71	56,8
- 4-8 tys. zł	51	40,8
- powyżej 8 tys. zł	3	2,4
	125	100,0
Standard budynku mieszkalnego:		
- nowy pełnostandardowy	52	41,6
- nowy, niepełnostandardowy	44	35,2
- dom wiejski lub małomia- steczkowy niepełnostan- dardowy /starszy/	12	9,6
- chata chłopska	8	6,4
- dom substandardowy	9	7,2
	125	100,0
Standard wyposażenia mieszkania:		
- bardzo dobry	49	39,2
- dobry	65	52,0
- zły	11	8,8
	125	100,0

Wyposażenie mieszkań jest również lepsze i kształtuje się na poziomie dobrym i bardzo dobrym. Elementy wysokiego standardu /telewizor, telefon, magnetofon, pralka automatyczna/ można spotkać w około 3/4 mieszkań /75-80%/. Ze względu na stosunkowo mniej wiarygodne dane w tym punkcie nie podaje się analizy wyposażenia, a jedynie wielkości syntetyczne.

Brak jest dostatecznej liczby danych, aby wnioskować o regionalnym zróżnicowaniu społeczno-ekonomicznym gospodarstw domowych wynajmujących kwatery prywatne. Można jedynie wskazać kilka wsi, które wyróżniają się swymi cechami od pozostałych. Witów i Pile należą do wsi znacznie niżej rozwiniętych, mają więcej lub wyłącznie /Pile/ budynki najniższych kategorii, większy udział gospodarstw chłopskich i wielodzietnych, o najniższych dochodach.

Do wsi nieco lepiej rozwiniętych należy Krasnobród, w którym zbadane gospodarstwa należą wyłącznie do grup inteligentnej i podstawowej, stoją tu nieco lepsze budynki, oraz wieś Ząb o nieco wyższych dochodach mieszkańców i lepszych budynkach.

Dokonana wyżej charakterystyka gospodarstw domowych wskazuje, w jakich grupach społeczno-zawodowych i w jakich warunkach można poszukiwać w najbliższej przyszłości aktywizacji recepcji w kwaterach prywatnych. Obszary, które w sposób statystycznie uchwytne charakteryzują się przewagą gospodarstw domowych o podanych wyżej cechach, są najbardziej predysponowane do rozwijania nie uspołecznionej gospodarki turystycznej.

5.2. Warunki podejmowania działalności usługowej w opiniach kwaterodawców

Sprawie obecnych warunków, jakie determinują podejmowanie działalności usługowej na rzecz wczasowiczów, poświęcone były dwa punkty ankiety określające:

- w jakich przypadkach jest to opłacalne,
- jakie są przyczyny rezygnacji.

Kwaterodawcy udzielili łącznie 657 odpowiedzi, tj. średnio 5 odpowiedzi na każdego z ankietowanych, w tym 483 odpowiedzi tj. 3,8 na każdego z ankietowanych dotyczyło bezpośrednio efektywności wynajmu kwater, przy czym jedna lub najwyżej dwie odpowiedzi podkreślone były jako najważniejsze. Nie wszyscy jednak ankietowani dokonali takiego rozróżnienia, co uniemożliwia jednoznaczne wyodrębnienie cech uznawanych za najważniejsze. Pozostaje zatem analiza częstości występowania danej cechy /odpowiedzi/.

5.2.1. Warunki techniczno-ekonomiczne

Warunki ekonomiczne stanowią główny motyw podejmowania i rezygnacji z wynajmu kwater. Kilku kwaterodawców powiedziało wprost, że przyczyną ich zaangażowania usługowego dla wczasowiczów jest "bieda", "mus". Inni /tłisko 30 głosów/ tę samą przyczynę określają jako "możliwość dodatkowego zysku". Podstawowe znaczenie /13,2% odpowiedzi/ ma oczywiście posiadanie odpowiedniej bazy umożliwiającej podjęcie wynajmu kwater: nie użytkowych w ogóle lub użytkowanych jedynie czasowo, umeblowanych pomieszczeń nadających się na wynajmowanie na cele pobytu wczasowego. Kwaterodawcy podkreślają, że jest opłacalne, jeśli bazę taką mogą stanowić pomieszczenia, które zostały wybudowane i wyposażone dawniej przez silnych, młodych i energicznych małżonków, jako mieszkania własnej rodziny, jako niezbędna konieczność życiowa, a obecnie są już niepotrzebne lub potrzebne okresowo.

Pokoje są nie użytkowane z powodu wyprowadzenia się dzieci do miasta lub śmierci współmałżonka. Pierwszy przypadek występuje głównie we wsiach oddalonych od miast /lokalnych rynków pracy/ z utrudnionym dojazdem /Pile, Lubowo, Spychowo/. W przeciwnym razie deficyt mieszkaniowy sprawia, że pomieszczenia te są nadal użytkowane bądź przez dzieci dojeżdżające do pracy, bądź wynajmowane obcym. W rejonach podmiejskich nie można więc liczyć na poważniejszą aktywizację recepcji na wsi.

Budowanie, względnie wyposażanie bazy noclegowej w celach czasowych, z własnych środków, kwaterodawcy uznają za nieopłacalne, chyba że niezbędne materiały budowlane lub wyposażenie można otrzymać "okazyjnie", na kredyt, z rozbitek, z likwidowanych ośrodków czasowych lub innych obiektów noclegowych, czy inną podobną drogą. Natomiast budowa specjalnych obiektów według rozeznania respondentów jest opłacalna wówczas, gdy ich pojemność wynosi co najmniej 30 łóżek. W takim razie prowadzenie działalności usługowej w sezonie letnim i zimowym, z przerwą jesienno-wiosenną, może dać wystarczające środki na utrzymanie rodziny w ciągu całego roku.

Kolejnym czynnikiem opłacalności wynajmu kwater jest wysokość czystego zysku. Niskie dochody są także głównym czynnikiem rezygnacji z wynajmu kwater. W grupie przyczyn rezygnacji zajmują one pierwsze miejsce /38 odpowiedzi na 215/, chociaż zróżnicowanie odpowiedzi jest tu wyjątkowo duże i brak wyraźnej dominanty /kolejne miejsca uzyskały odpowiedzi liczące 37, 21, 19, 19, 17 i 15 głosów/.

Jako opłacalną cenę wynajmu 1 łóżka w warunkach lata 1982 r. określono w szeregu wypowiedziach sumę około 130,- zł dziennie /amplituda 70-200,- ekstremalnie 250,- zł/ przy czym najlepiej, aby były to 2-3 pokoje, z ogólną liczbą łóżek nie przekraczającą 20. Powyżej tej liczby nieproporcjonalnie wzrastają wydatki eksploatacyjne i zużycie czasu. Wydaje się zatem słuszne, aby takie wielkości bazy noclegowej, jako stanowiące granicę opłacalności, nie były obciążane podatkiem.

5.2.2. Warunki ekonomiczno-organizacyjne

Trudno jednoznacznie ocenić na podstawie wypowiedzi kwaterodawców, jaka jest przyczyna wysuwania przez nich na trzecie miejsce następujących czynników opłacalności: długość okresu wynajmu, wysokość, sposób naliczania i zmienność marży pobieranej przez pośredników; zapewnienie pełnego wykorzystania łóżek przez cały czas trwania sezonu. Do-

datkowe wypowiedzi i wyjaśnienia umieszczane na marginesie ankiety oraz zróżnicowane odpowiedzi w grupie "inne" sugerują, że wymienione czynniki mają znaczenie nie tylko finansowe, ale w dużym, choć niełatwym do uchwycenia stopniu, odgrywają również rolę jako utrudnienia lub utrudnienia organizacyjne oraz opory psychologiczne. Wpływają one na wysokość czystego zysku, ale w razie negatywnego działania organizacyjnego /niepewność, trudność podjęcia decyzji, zmuszne załatwianie formalności, dodatkowe straty czasu, obawa przed restrykcjami podatkowymi i karno-porządkowymi/ stanowią na tyle istotny czynnik, że dla kilkunastu procent kwaterodawców są najważniejszą przyczyną rezygnacji z wynajmu.

Potencjalni i byli kwaterodawcy twierdzą, że podjęliby się działalności usługowej pod warunkiem, że jej organizacja byłaby jednoznacznie określona, powszechnie znana i nie zmieniana doraźnie. Nie negując potrzeby korekt przepisów, uważają, że w razie konieczności wprowadzenia zmian środowisko wiejskie powinno być dostatecznie wcześniej o nich poinformowane i to w sposób przyjęty na danym terenie, a więc nie tylko za pośrednictwem prasy, lecz także na zebraniach wiejskich, przez naczelników gmin i sołtysów, przez ogłoszenia plakatowe na tablicach informacyjnych.

Ze względu na specyfikę pewnych kręgów społeczności wiejskich /nieufność, konserwatyzm/, niezbędne jest nie tylko informowanie, lecz również wyjaśnienie zawilości organizacyjnych /zwłaszcza systemu podatkowego/. Najlepsze jednak byłoby ich skrajne uproszczenie. Myśląc takimi kategoriami ankietowani godzą się z pewnymi kosztami organizacji, a więc z niższym zyskiem, rekompensowanym jasnością sytuacji i perspektywicznymi warunkami kontynuacji swej działalności.

5.2.3. Warunki socjologiczne

Z punktu widzenia statystycznego socjologiczne warunki podejmowania działalności usługowej zajmują czwarte miejsce. Jednakże akcentowanie roli tych czynników przez respondentów nakazuje uważać je co najmniej za równorzędne z pozostałymi.

Liczby odpowiedzi na pytania ankiety są następujące:

- a/ czas wolny oraz siły i zdrowie do obsługi wczasowiczów, jako czynniki efektywności wynajmu - 39 głosów,
- b/ złe stosunki z wczasowiczami jako czynnik rezygnacji - 21 głosów,
- c/ ograniczenie swobody we własnym domu jako czynnik rezygnacji - 17 głosów,
- d/ dobre stosunki z wczasowiczami jako warunek zadowolenia z podjętej działalności - 15 głosów.

Wieloma uwagami opatrzone są odpowiedzi umieszczone w punktach "b" i "d", dotyczących stosunków z wczasowiczami.

We wszystkich badanych wsiach respondenci zgodnie uznają, że najlepszym rozwiązaniem jest indywidualna umowa ze znanym sobie wczasowiczem na cały miesiąc lub nawet /co jednak jest chyba utopijnym życzeniem/ na cały sezon.

Zdanie takie wyraziło kilkanaście osób, podczas gdy pozostali ankietowani zbliżone poglądy ujmują w formie uwag o kłopotach z "nieodpowiednimi, niepewnymi ludźmi", o najlepszych układach, gdy "wczasowicze są porządni, znani" wreszcie o własnych upodobaniach do "towarzystwa, kontaktu z ludźmi i gośćmi".

Jako przeciwwskazanie i uciążliwość dla siebie ankietowani uznają niekulturalne zachowanie się wczasowiczów, a zwłaszcza picie alkoholu i hałas w nocy oraz niefrasobliwe traktowanie majątku gospodarzy /zalewanie podłóg i mebli, brudzenie ścian, stwarzanie zagrożenia pożarowego, obijanie ścian piłką przez dzieci, wchodzenie dzieci na dach, niszczenie pościeli, wypalanie dziur papierosami, nieoszczędne zużywanie wody i prądu/. Opinie te są jednak stosunkowo nieliczne.

5.2.4. Zestawienie statystyczne

Tabela 36

Warunki podejmowania działalności usługowej
w opiniach kwaterodawców

Wyszczególnienie	Liczba odpowiedzi		
	liczba bez- wzgl.	odsetki	
		w sto- sunku do su- my od- powie- dzi	w sto- sunku do lic- by kwa- terodaw- ców
WARUNKI EKONOMICZNE - razem	160	33,1	128,0
- posiadanie nieużytkowanych pokoi z umeblowaniem	64	13,2	51,2
- odpowiednie zyski /minimum 130,- zł/łóżko/	68	14,1	54,4
- wysoka kategoria wynajmowanych pokoi	16	3,3	12,8
- odpowiednia liczba miejsc	12	2,5	9,6
WARUNKI EKONOMICZNO-ORGANIZACYJNE - razem	159	32,9	127,2
- zapewnienie pełnego wykorzysta- nia łóżek	68	14,1	54,4
- dogodny system podatkowo-infor- macyjny	52	10,7	41,6
- możliwość zakupu deficytowych artykułów /m.in. mebli, poście- li, środków piorących itp./	37	7,7	29,6
- znajomości w sieci handlowej	2	0,4	1,6
WARUNKI SOCJOLOGICZNE - razem	75	15,5	60,0
- odpowiednie stosunki z wczaso- wiczami	36	7,4	28,8
- czas wolny	23	4,8	18,4
- siły i zdrowie do obsługi wczasowiczów	16	3,3	12,8
- nie wyrażają opinii	31	6,4	24,8
- inne	58	12,0	46,4
RAZEM	483	100,0	100,0
Postulaty /zatrz pkt. 5.2./	174		
Ogółem	657		

5.2.5. Postulaty w sprawie warunków rozwoju kwater prywatnych

Ankietowani kwaterodawcy udzielili 174 odpowiedzi na pytania dotyczące rozwoju kwater prywatnych w przyszłości na terenie ich wsi.

Najwięcej głosów /24,7%/ dotyczyło systemu podatkowego, przy czym rozłożyły się one mniej więcej równo na każdą z trzech wersji /w kolejności malejącej/:

- reforma systemu podatkowego,
- obniżenie wymiaru podatków,
- zniesienie podatków.

Dwie pierwsze wersje stanowią oczywiście jedność: obniżenie podatków jest jednym z założeń postulowanej reformy. Wyodrębnienie pierwszej wersji było słuszne w celu wskazania liczby głosów proponujących nie tylko obniżenie wymiaru podatków, lecz rozwiązania bardziej dojrzałe i kompleksowe.

Przewaga głosów postulujących reformę zamiast likwidacji podatków świadczy o dużym realizmie ich autorów. Obok opinii ogólnikowych /"zbudować sensowny system dochodowo-podatkowy" - rolnik z Krasnobrodu; "skrócić drogę pośrednictwa" - leśnik z Rytla/ oraz głosów krytycznych, zwłaszcza co do przesadnych marż pośredników /w Krasnobrodzie pobierano w 1982 r. aż 27% od obrotu/ i podatków /"ze względu na wysokie podatki, bardziej opłacalne jest ryzyko nielegalnego wynajmu kwater" - Witów/ - wskazuje się konkretne rozwiązania. Syntetycznie - można je ująć w propozycję stosowania jednolitego stałego ryczałtu podatkowego w niewielkiej wysokości /kilkuset złotych rocznie/ niezależnego od liczby łóżek i pokoi. W krańcowych sytuacjach, w profesjonalnym lub półprofesjonalnym hotelarstwie /"gospodnictwie"/, być może po przekroczeniu poprzednio wskazanej liczby 30 łóżek lub nieco poniżej tej wielkości, powinny obowiązywać inne przepisy, przeciwdziałające nadmiernemu bogaceniu się i regulujące rozwój danej miejscowości oraz zakres wpływów gospodarki nie uspołecznionej zgodnie z polityką państwa.

Proponowane rozwiązanie /ryczałtowe/ ma tę niewątpliwą zaletę, że pozwala na uniknięcie manipulacji liczbą pokoi i łóżek oraz ukrywania prawdziwych danych dla celów statystycznych i koordynacji zagospodarowania turystycznego wsi. Zaden z kwaterodawców nie byłby bowiem zainteresowany - co obecnie jest dość powszechne - w ukrywaniu liczby łóżek oraz zagęszczaniu łóżek w pokojach w celu utrzymania się w określonym limicie, upoważniającym do ulgi podatkowej, bądź zwolnienia od podatku. System ryczałtowy miałby jeszcze inną podstawową zaletę: powodowałby zaniknięcie różnic między dochodami oficjalnymi a nielegalnymi, działając tym samym w kierunku kształtowania się wolnego rynku bazy noclegowej.

Reforma systemu podatkowego, jeśli ma spełnić swój cel: aktywizację recepcji na wsi, powinna objąć również zakaz stosowania domiarów w granicach objętych ryczałtem podatkowym, co powinno być podane do publicznej wiadomości społecznościom wiejskim, dla których byłby on zadośuczynieniem za wiele niesprawiedliwości popełnionych w tym zakresie.

W opinii respondentów domiary dotyczyły dotąd nie zawsze właściwe osoby, a jak twierdzą zorientowani działacze, a nawet pewien pracownik urzędu gminy "uderzenie domiarami w kwaterodawców brało się stąd, że w końcu roku braki budżetowe skłaniały do szukania kozłów ofiarnych dla zapchania dziur finansowych". Powyższą opinię wygłosił pracownik, co do którego kompetencji i znajomości tematu nie może być zastrzeżeń, szczerść zaś wypowiedzi nie może być podważana ze względu na samą jej treść. Opisana praktyka dotyczyła nie jednej wsi, lecz całego województwa /gdańskiego/.

Niezależnie od przyjętych rozwiązań wydaje się konieczne, aby, zgodnie z postulatami respondentów, obligatoryjnie wprowadzić system informacji dla kwaterodawców, który wiosną każdego roku przekazywałby dane o sytuacji i przepisach obowiązujących w danym roku.

Drugim z kolei postulatem /23,0% opinii/ statystycznie równorzędnym z poprzednim, ale znacznie słabiej skomentowanym, jest zwiększenie atrakcyjności i zagospodarowania wsi. Postulat ten jest zbyt oczywisty, żeby go szerzej omawiać,

warto jedynie zwrócić uwagę, że występuje on we wszystkich badanych wsiach poza Lubowem. Zestaw pożądaných obiektów obejmuje gastronomię, kawiarnie lub kluby oraz urządzenia rekreacyjne /baseny - Ząb, Polańczyk, Lutowska; korty, wyciąg narciarski - Witów/. Szczególne znaczenie przypisują zarówno kwaterodawcy jak i wczasowicze zagospodarowaniu o- brzeży zbiorników i cieków wodnych /czystość plaż - śmiet- niki, kosze, pomosty, wypożyczalnie/ w Rytlu, Jabłonkach, Kruklankach, Wilkasach.

Trzecia grupa postulatów dotyczy usprawnień organiza- cyjnych. Zarysowują się tu dwie sprzeczne tendencje, z któ- rych niewielką przewagę uzyskał pogląd o celowości pozosta- wienia dotychczasowych form organizowania recepcji przez biura i przedsiębiorstwa turystyczne lub organizacje samo- rządowe, przy czym kwaterodawcom jest zupełnie obojętne, jaka jednostka organizacyjna się tym zajmie. Warunkiem po- zostawienia systemu pośrednictwa jest jednak gwarancja uzy- skania wymiernych korzyści w zamian za marżę, płaconą po- średniowi, ale obniżoną w stosunku do stawek obecnych. Cho- dzi tu w zasadzie o jeden cel: zapewnienie wykorzystania miejsca przez cały sezon z rygorem wypłaty rekompensaty /25- 50%/ w razie braku frekwencji.

Dodatkowo postuluje się, aby pośrednik lub organizacja samorządowa troszczyła się o wszystkie potrzeby, których nie można zaspokoić normalnym trybem odpłatnie przydzielając kwaterodawcom środki higieniczno-sanitarne, materiały bu- dowlane, meble, opał, pralki, bieliznę pościelową, lodówki. Jest to potrzeba chwili, która zaniknie po zniesieniu re- glamentacji, ale nie można się dziwić, gdy część ludzi w ten sposób chce poprawić standard swojego budynku i miesz- kania. Jeżeli jednak dzięki takim przydziałom "przy okazji" powiększy się baza recepcyjna, to podjęcie tego rodzaju działań organizacyjnych będzie społecznie korzystne.

Odwrotna tendencja, statystycznie mniej istotna, ale bardzo gorliwie broniąca, idzie w kierunku pozostawienia pełnej swobody kwaterodawcom. "Dać wolną rękę", "pozwolić

ludziom wynajmować jak chcą", "uwolnić się od ciągłych kontroli, co przyczepiają się byle czego i szukają dziury w całym" - oto typowe wypowiedzi nadające się do zacytowania. Inne nie przebierają w słowach dla wyrażenia swej dezaprobaty dla systemu pośrednictwa oraz jego krytyki.

Przekonanie o systemie recepcji indywidualnej jako korzystniejszym rozwiązaniu, wiąże się ściśle z preferowaniem osobistej znajomości przyjmowanych wczasowiczów.

Pojedyncze głosy wskazywały na potrzebę szerszego rozwinięcia reklamy o wsiach letniskowych, ułatwienia w dostawie gazu do butli turystycznych, budowę kina itp.

Tabela 37

Warunki rozwoju kwater prywatnych

Wyszczególnienie	Liczba odpowiedzi	
	wielkość bezwzględna	odsetki
Reforma systemu podatkowego	43	24,7
Zwiększenie atrakcyjności i poprawa zagospodarowania wsi	40	23,0
Usprawnienie organizacyjne /w tym przydziały, kredyty itd./	38	21,8
Inne	24	13,8
Nie wnosi uwag	29	16,7
RAZEM	174	100,0

5.3. Postulaty w sprawie rozwoju minicampingów

W badanych wsiach istnieje zaledwie kilka minicampingów. Rozmowy z ich właścicielami oraz naczelnikami gmin, zwłaszcza z Naczelnikiem m. Władysławowa, do którego należy pas nadmorski od Karwi przez Ostrowo, Jastrzębią Górę, Lis Jar, Chłapowo, aż do Chałup na Półwyspie Helskim dają następujący obraz sytuacji.

Wielu gospodarzy na terenie swojej działki, w sadzie, na podwórzu, lub nieużytku trawiastym blisko domu zezwala turystom na rozbijanie namiotu. Takie nie urządzone pole namiotowe daje niezły zysk bez żadnych wkładów i obowiązków, jest więc dość powszechnym sposobem dorabiania.

Przepisy ograniczają jednak takie pole do 3 namiotów. Przyjęcie większej liczby wczasowiczów grozi grzywną, mimo że jest miejsce, a w pasie nadmorskim chętnych, zwłaszcza wędrującej młodzieży, jest dużo. Odmowa przyjęcia turystów powoduje niepotrzebne konflikty. W tej sytuacji postuluje się, aby złagodzić przepisy, zezwalając na ustawienie większej liczby namiotów, wg normy ustalonej przez sołtysa dla każdego pola, wyłącznie w zależności od wielkości terenu.

Założenie minicampu, jako dodatkowego i ubocznego źródła dochodów, a więc niewielkiego - nie jest opłacalne. Sprawiają to wysokie wymagania Inspekcji Sanitarnej-Epidemiologicznej, zgodnie z którymi minicamping musi być wyposażony w wodę bieżącą, ubikację wg norm w stosunku do liczby namiotów, wtyczki na prąd, umywalnię, kuchnię turystyczną itd. Założenie tych urządzeń oraz instalacji wraz z całoroczną konserwacją może być opłacalne dopiero przy przekroczeniu pewnego minimum wielkościowego, co zmusza do poświęcenia się tej działalności w sposób półprofesjonalny. Trzeba dodać, że brak wodociągów w znacznej części wsi z góry wyklucza założenie prawidłowych instalacji.

Tak więc słuszne wymagania standaryzacyjne odnoszące się do minicampingów powinny być zachowane w większych obiektach, prowadzonych zawodowo, w odniesieniu zaś do pól namiotowych przyzagrodowych należy powiększyć normę dopuszczalnej liczby namiotów, zezwalając na przyjmowanie turystów bez naliczania podatku lub stosując system ryczałtowy.

5.4. Postulaty w sprawie rozwoju nie uspołecznionego handlu i gastronomii

Przedmiotem sondażu były 24 placówki nie uspołecznionego handlu i gastronomii, w tym:

- bary gastronomiczne i restauracje	- 10 zakładów
- kawiarnie	- 4 obiekty
- smażalnie, kioski	- 3 obiekty
- stołówki czasowe zamknięte	- 3 zakłady
- lodziarnie i pijalnie	- 3 obiekty
- sklep spożywczy	- 1 obiekt
Razem	- <u>24 obiekty</u>

Spośród 24 placówek tylko 6 stanowiły zakłady agencyjne, reszta była własnością prywatną.

Zakres wywiadów z właścicielami był ograniczony do ich opinii o sprawach ekonomicznych /efektywność działania, zaopatrzenie, finansowanie/, które zostaną kolejno przedstawione. Ze względu na uboczny w stosunku do innych problemów charakter sondażu oraz niewielką liczebność odpowiedzi nie można było zastosować metody statystycznej.

E f e k t y w n o ś ć działania prawie wszystkich zakładów oceniana jest bardzo wysoko. Właściciele nie zgłaszają żadnych uwag co do opłacalności swych przedsiębiorstw w zakresie systemu podatkowego, cen, kosztów własnych. Jest to zrozumiałe, gdyż sami kształtują ceny na poziomie, jaki uznają za właściwy. Trzeba jednakże dodać, że zupełnie inną opinię mają na ten temat czasowicze, gdyż dyktowane przez niektórych właścicieli ceny w sezonie 1982 były bardzo wysokie,

a marża kształtowała się na poziomie 80-150% w stosunku do kosztów półproduktów, a nawet wyrobów gotowych /np. piwo - do 200% ceny urzędowej/.

Utrzymywanie na dłuższą metę takiej sytuacji jest niedopuszczalne, nie można jednak zapominać, że zakłady nie uspołecznione stanowiły w wielu wsiach jedyne źródło wyżywienia dla wczasowiczów. "Prawdziwe" prywatne zakłady gastronomiczne, zwykle nieźle zainwestowane, prowadzone są przez ludzi odpowiedzialnych za swoją produkcję. Gdy osiągały dość wysokie obroty, liczą się ze swoją klientelą, która w razie niskiego poziomu produkcji przy wysokich cenach może doprowadzić łatwo do upadłości firmy. Właściciele nie ryzykują zaprzepaszczenia włożonego wysiłku i środków finansowych, stosują więc umiarkowane ceny. Tak też oceniane są one przez wczasowiczów.

Natomiast całkowicie nie uregulowane ceny i krytyczne uwagi wczasowiczów co do jakości produktów i warunków ich sprzedaży występują w obiektach nastawionych zdecydowanie na łatwy zarobek: kioskach i wiatkach piwnych, lodziarniach, niektórych smażalniach oraz niektórych lokalach kawiarnianych z wyszynkiem drogich alkoholi i sprzedażą zagranicznych towarów /czekolada, papierosy, guma do żucia, soki itd./. Właściciele ich zdają sobie sprawę z chwilowej koniunktury i wyrażają się pogardliwie o swoich klientach, których tak łatwo wykorzystują.

Sprawy te bezwzględnie wymagają interwencji resortu GKT, w niniejszym opracowaniu mogły być jednak tylko zasygnalizowane, jakiekolwiek bowiem propozycje rozwiązań muszą być skorelowane z całym systemem działań rynkowych i przekraczają kompetencje pracowników Instytutu Turystyki.

Ważnym czynnikiem warunków funkcjonowania omawianych placówek jest **z a o p a t r z e n i e**. Wbrew spodziewanym trudnościom okazało się, że właściciele nie liczą na przydziały towarów z uspołecznionej sieci handlowej, lecz z reguły organizują dostawy na własną rękę, z własnym ubojem i ogrodnictwem włącznie. W tym celu dysponują odpowiednimi

środkami transportu, przy czym ze względu na konieczność dalekich dowozów, bardzo często z wielkich miast, postulują zwiększenie przydziałów benzyny na okres maj-wrzesień.

Trudność nie do przewyciężenia stanowią natomiast braki w handlu urządzeń i maszyn gastronomicznych /szafy chłodnicze, obieraczki, maszyny do mięsa typu "wilk" i pochodne, maszyny do produkcji garmazeryjnej, maszyny do lodów i gofrów, kuchnie i patelnie elektryczne, naczynia kuchenne i stołowe/.

W trosce o zapewnienie warunków wypoczynku we wsiach letniskowych wskazana byłaby w tej sprawie interwencja resortu w MHWiU. Warta przekonsultowania z MHWiU jest również możliwość ułatwienia sprzedaży, a może nawet obniżenia cen hurtowych, dla nie uspołecznionej sieci gastronomicznej niektórych surowców dla najprostszych potraw przygotowywanych w smażalniach tj. ziemniaków i ryb. Są to najchętniej kupowane produkty, zwłaszcza nad morzem, a obecnie ceny skłaniają rozmówców do rezygnacji z prowadzenia smażalni.

Przyszłość nie uspołecznionej sieci gastronomicznej w opiniach właścicieli przedstawia się korzystnie. Wysoka opłacalność oraz ogromne zapotrzebowanie na te usługi sprawiają, że 84% właścicieli zamierza rozbudowywać swoje zakłady. Charakterystyczną cechą tych projektów jest tendencja do stabilizacji zawodowej i oparcia bytu rodziny na prowadzonym przedsiębiorstwie. W tym celu blisko połowa ankietowanych właścicieli zamierza nie tylko rozszerzyć profil swej działalności podstawowej, ale dodatkowo włączyć część noclegową. Proponowana przez ankietowanych forma takiego zakładu nie jest pensjonatem, lecz raczej zajazdem, przy czym warunki sezonowości jego działania nie wymuszają skomplikowanej inwestycji budowlanej.

Obok wspomnianych już trudności /benzyna, ceny i dostępność ryb, maszyny gastronomiczne/ podstawową przeszkodą w rozwoju nie uspołecznionej sieci gastronomicznej są w opinii ankietowanych bariery administracyjne. Należą do nich:

- niechętny stosunek władz gminnych i miejskich /w odróżnieniu od pozytywnego stosunku władz wojewódzkich i centralnych/ tworzących rozmaite progi biurokratyczne dla rozwoju gospodarki nie uspołecznionej,

- niezyciowe, przesadnie wygórowane interpretowanie przepisów sanitarno-epidemiologicznych przez organa inspekcji sanitarnej.

Prawdziwości pierwszego zarzutu nie udało się w pełni potwierdzić w rozmowach z naczelnikami gmin, natomiast drugi na podstawie osobistych weryfikacji i porównań zarządzeń pokontrolnych z rzeczywistością konkretnych zakładów, należy uznać za całkowicie słuszny, a niektóre wymagania inspekcji sanitarnej za nie uzasadnione. Stwierdzenie powyższe nie podważa celowości ochrony sanitarnej ani istnienia ogromnych braków w niektórych zakładach dzierżawionych, których obecni użytkownicy /ajenci/ liczą wyłącznie na uzyskanie maksymalnego zysku w ciągu jednego, dwu lat eksploatacji. Takie zakłady prowadzone są rzeczywiście skandalicznie. Natomiast sztuczne utrudnienie rozwoju prawidłowo prowadzonych zakładów powinno być przedmiotem interwencji resortu.

6. WNIOSKI

Nadrzędnym zadaniem niniejszej pracy było możliwie szybko uzyskanie konkretnych wniosków wdrożeniowych, opartych na rzetelnym rozeznaniu sytuacji w trudnym dla polskiej turystyki okresie i przysporzenie w ten sposób przesłanek przezwyciężania kryzysu. Przeprowadzone w tym celu badania terenowe przyniosły bogaty materiał empiryczny. Ma on oczywiście określoną wartość teoretyczną, ilustruje pewne procesy, ich uwarunkowania i skutki oraz wynikające stąd wnioski. Są one szczegółowo relacjonowane w pracy i generalnie biorąc nie będą już w niniejszych "wnioskach" powtarzane. Spostrzeżenia z tej warstwy badań mogą być syntetycznie przedstawione w dalszym okresie, dopiero po przeprowadzeniu porównań z wcześniejszymi studiami. Natomiast w niniejszym rozdziale wypada w świetle powyższych uwag ograniczyć się do nadrzędnego celu badań i przedstawić wnioski wdrożeniowe, pozostawiając próby dokonania uogólnień na inną okazję.

Zgodnie z przedstawionymi założeniami wnioski wdrożeniowe sformułowano w postaci postulatywnej. Powstały one - co trzeba dobitnie podkreślić - jako efekt analizy niedostatków odczuwanych w terenie przez usługodawców, czasowiczów i przedstawicieli organów władzy. Stąd postulat: wypada traktować jako rzeczywiste, a nie wydedukowane środki przezwyciężania trudności. Mogą one nie mieścić się w podjętych już kierunkach działań i stereotypach myślenia - nie znaczy to, że są niesłuszne. Są po prostu potrzebne i po-

winny być wprowadzone, nawet gdyby ich realizacja wymagała-
by wycofania się z niedawno opracowanych zasad czy przepi-
sów.

A. WNIOSKI GENERALNE

1. Organizacja wypoczynku wczasowego we wsiach letniskowych - mimo trudności w jej kontynuowaniu i niedociągnięć - pozostaje nadal atrakcyjną i poszukiwaną formą:

a/ zarobku dla usługodawców,

b/ wypoczynku dla określonych grup społecznych,

wobec czego byłoby słuszne ją utrzymywać i rozwijać m.in. poprzez wprowadzenie w życie postulatów określonych w punktach B-E.

2. Badania przeprowadzone latem 1982 r. potwierdzają słuszność podstawowych wniosków zawartych w poprzedniej pracy pt. "Znaczenie nie uspołecznionej bazy wypoczynkowej na terenach wiejskich w systemie obsługi rekreacji w Polsce". Opr. M. Drzewiecki, J. Pustola. Instytut Turystyki, Zespół w Bydgoszoży, 1982, maszynopis.^{18/} - w większości dotąd nie uwzględnionych w polityce wypoczynkowej, dlatego niniejsze opracowanie należy rozpatrywać łącznie z poprzednim, z tym jedynie zastrzeżeniem, że kolejność i waga niektórych wniosków mogła ulec pewnym przesunięciom.

3. Dotychczasowe badania oraz wynikające z nich wnioski i postulaty działaczy turystycznych, które doprowadziły do częściowego wdrożenia zasady samodzielnej akwizycji kwater prywatnych, z pominięciem pośrednictwa terenowych przedsiębiorstw turystycznych, są w opiniach respondentów uznane za węzłowy problem rozwoju recepcji we wsiach letniskowych.

Dalszy postęp procesu likwidacji lub przynajmniej zasadniczej reorganizacji systemu pośrednictwa jest więc nie-

^{18/} Maszynopis znajduje się w bibliotece Instytutu Turystyki.

zbędnym warunkiem utrzymania stanu posiadania kwater prywatnych. Jeżeli system ten miałby być w części zachowany, to jedynie pod warunkiem zapewnienia określonych, obligatoryjnych świadczeń na rzecz kwaterodawców.

B. DZIAŁANIA ZMIERZAJĄCE DO UTRZYMANIA POTENCJAŁU
RECEPCYJNEGO I ROZWOJU USŁUG W GOSPODARCE
NIE USPOŁECZNIONEJ

1. Najważniejszym postulatem w opracowaniu jest konieczność:

- opracowania pilnego wprowadzenia prostego, stabilnego i jednoznacznego systemu podatkowego dla kwaterodawców i innych usługodawców, opartego na trzech zasadach:
- zwolnieniu od wszelkich opłat usługodawców nie przekraczających wyznaczonego minimum /dla kwaterodawców wg proporcji przedstawionych w tekście/,
 - ryczałcie dla pozostałych,
 - zakazie stosowania domiarów.

Jest to propozycja idąca dalej niż w opracowaniu "Znaczenie..." /op.cit./.

2. Należy bezwzględnie wprowadzić za ade obligatoryjnego informowania usługodawców we wsiach letniskowych o zasadach organizacyjnych i prawnych obowiązujących w danym roku. Po wprowadzeniu propozycji sformułowanych w pkt B.1. oraz uwzględnieniu postulatów przedstawionych w rozdz. 7.4. opracowania "Znaczenie..." /op.cit./ odnoszących się do nowelizacji, skomasowania i stabilizacji przepisów, punkt niniejszy automatycznie straciłby sens.

3. W okresie obowiązywania reglamentacji i braków rynkowych należy ułatwić zakup mebli, pościeli, materiałów budowlanych i maszyn gastronomicznych - nie poprzestawać na udzielaniu kredytów!

C. KIERUNKI POPRAWY WARUNKÓW WYPOCZYNKU WE WSIACH LETNISKOWYCH

/postulaty uszeregowane w kolejności ważności i pilności
wdrożenia/

1. Podjąć starania w celu udzielenia pomocy władzom terenowym w uzupełnieniu minimum zagospodarowania usługowego we wsiach letniskowych /w porozumieniu z MAGTİOS oraz MHWİU/ i doprowadzenia do zlokalizowania w wytypowanych wsiach: kiosku "Ruchu", kiosku warzywno-owocowego, klubu /sali/ i kawiarni.

2. Zatrudnić instruktora kulturalno-oświatowego w wytypowanych wsiach letniskowych /w miarę możliwości we wszystkich/ i uzyskać na ten cel odpowiednie środki formalne i materialne.

3. Zwrócić uwagę kwaterodawców na potrzebę zapewnienia warunków wypoczynku w obrębie działki przydomowej /trawnik, sad, ławki/ i zainteresować ich materialnie sprawą.

4. W miejscowościach położonych nad morzem i jeziorami:
- zorganizować wypożyczalnie sprzętu pływającego,
- zatrudnić ratowników z obowiązkiem utrzymywania plaży w porządku i czystości.

5. Zapewnić czystość terenów publicznych przez umożliwienie lub ułatwienie zatrudnienia i finansowania osób opiekujących się zielenią, terenami wypoczynkowymi i ulicami w obrębie wsi.

6. Poprawić dostępność komunikacyjną przez uruchomienie zawieszonych i wprowadzenie dodatkowych kursów PKS dowożących wczasowiczów do wsi letniskowych, a zwłaszcza wprowadzić środki /np. specjalne karty - bilety pierwszeństwa/ dla zapewnienia dojazdu rodzinom z dziećmi. Na przystankach przelotowych PKS-u w małych wsiach od lat obserwuje się wręcz dantejskie sceny w dniach wyjazdu wczasowiczów.

7. Usprawnić pracę handlu, dostosowując godziny otwarcia i dostaw do potrzeb wczasowiczów.

8. Popierać rzeczywiście, a nie tylko deklaratywnie, nie uspołecznioną gospodarkę usługową na terenach turystycznych, umożliwiając - zgodnie z dążeniami inwestorów prywatnych - łączenie funkcji żywieniowych i mieszkaniowych /w rozsądnych granicach/ w obiektach pensjonatowych i ograniczając nadmierną "inicjatywność" stacji sanitarno-epidemiologicznych, które wobec prywatnych punktów gastronomicznych /smażalnie itp./, stosujących naczynia i sztucze jednorazowego użytku, nawet nie produkujących potraw we własnym zakresie, egzekwują całość przepisów dotyczących pełnozakresowych zakładów gastronomicznych.

D. DZIAŁANIA ZMIERZAJĄCE DO ZWIĘKSZENIA UCZESTNICTWA LUDNOŚCI MIEJSKIEJ W WYPOCZYNKU NA WSI

1. Jednoznacznie uregulować i rozszerzyć możliwości zwrotu części wydatków na pobyt na wczasach indywidualnych z zakładowego funduszu socjalnego lub innej formy zabezpieczenia socjalnego, analogicznej do stosowanej dla wczasów zorganizowanych /por. pkt E.1./, przez pilne wprowadzenie czeków turystycznych, lub innej formy refundacji kosztów pobytu. Czeki turystyczne mają jednak tę zaletę, że nie mogą być przeznaczone na zakup deficytowych dóbr, lecz wyłącznie na usługi turystyczne, przy czym usługodawcy nie powinni zamieniać czeków na gotówkę, lecz realizować je w inny, dogodny dla państwa sposób /opłaty mieszkaniowe, podatki, inwestycje/.

2. Wprowadzić w życie przyjętą już zasadę osłony socjalnej państwa dla rodzin najgorzej sytuowanych. Formy tego działania winny określić odpowiednie resorty, jednak należy zwrócić uwagę, że w dziedzinie wypoczynku najostrowszym problemem jest umożliwienie tym rodzinom częściowego choćby złagodzenia niedoborów żywnościowych, powstających w czasie pobytu na wczasach.

3. Opracować i rozpowszechniać różnymi drogami /katalogi, ulotki, foldery, prasa codzienna/ rzetelne informacje o walorach, położeniu, charakterze gospodarczym, zainwestowaniu usługowym i kosztach pobytu we wsiach letniskowych.

E. WNIOSKI ORGANIZACYJNE - DŁUGOTERMINOWE

1. Niezbędne jest podjęcie prac nad nowymi rozwiązaniami modelowymi w zakresie organizacji wypoczynku w powiązaniu z przyszłymi systemami samorządnej gospodarki terenowej, a także możliwą do przewidzenia reorganizacją systemu dotowania i pomocy państwa dla rodzin najbardziej wymagających opieki, z likwidacją zakładowego funduszu socjalnego włącznie i przekazaniem funduszy do rąk instytucji ogólnodostępnych.

2. W związku ze stwierdzoną w czasie badań poważną indolencją, brakiem zainteresowania, a czasami niekorzystną dla turystyki i wypoczynku działalnością niektórych władz gminnych, a zwłaszcza ich ubogim rozeznaniem co do skali i problemów wypoczynku, a wreszcie brakiem architektów oraz nieudolnością i małą operatywnością systemu planowania w gminach - postuluje się kontynuowanie prac nad rozwojem gospodarki turystycznej na terenach wiejskich, w powiązaniu z jej analizą w ujęciu gminy, jako podstawowej jednostki planowania i eksploatacji terenów turystycznych. Prace te powinny doprowadzić do wydzielenia gmin turystycznych, nadania im pewnych uprawnień i obowiązków /statusu?/ oraz określenia systemu finansowo-organizacyjnego działania władz gminnych w gminach turystycznych.

5853